



MƏMMƏD ARAZ

VƏTƏN  
DEVİN



**“ADİLOĞLU” nəşriyyatı**  
**BAKI – 2003**



116  
A 86

MƏMMƏD ARAZ

241544

# VƏTƏN DEYİN

M.F.Axundov adına  
Azərbaycan Milli  
Kino Mərkəzi



“ADİLOĞLU” nəşriyyatı  
BAKİ-2003

## MÜRGÜLƏMƏ

Tərtib edən:  
Redaktor:

Gülxanım Fətəli qızı  
Aqil Abbas

Mürgüləmə, millət oğlu, mürgüləmə,  
Mürgü döydün yüz il belə, min il belə...  
Sellər-sular coşdu-daşdı, oyanmadın,  
Yer tərpendi, torpaq qaçdı oyanmadın.  
Karvanqıran doğdu, batdı, oyanmadın,  
Dan ulduzu göy üzündə dövrə vurdu,  
ışığını tökdü yerə

oyanmadın,

çökdü yerə oyanmadın.

Millət oğlu, gərək indi sənin səsin  
Qulaq deşə, ağız yuma, göz batıra,  
göy qaşıya, dağlar yıxa!...

Mürgüləmə, millət oğlu, mürgüləmə,  
Mürgüləyən ağılları başsız gördüm...  
Mürgülədin:

Yazın gülü, qışın qarı perik düşdü.

Yerin rəngi,

göyün nuru perik düşdü.

Yurddan yurda su daşıyan

buludların perik düşdü.

Düzlərimizin yağışları,

çölümüzün taxılları perik düşdü.

Hələ - hələ göz görməyən,



Hələ qulaq eşitməyən  
misralarım perik düşdü.

Sən mürgülü, düşmən oyaq...  
Barmaqları tətikdə biz yatmalıyıq.

Mürgüləmə!  
Daşın-qumun qulağına de dərdini,  
Yerin-göyün qulağına de dərdini,  
Pıçılıtlı haray elə, mürgüləmə,  
Göy çatlayar, yer dağılar.

Mürgüləmə!

Bir dəfəlik qəbrə getsin,  
Xumar-xumar yatan kəslər...  
Mürgülərdən ayılmadı, uddu, yedi  
Öz içində batan kəslər.

Mürgülədin:  
Bir çimirdə qulağına qum tökdülər,  
eşitmədin.

Gözünə də daş yaptılar, görmədin...

Mürgülərin sonu ağır mürgü olur...  
Mürgülüyük: torpağımız palaz-palaz  
dartılında mürgülüydük.

Məşələrimiz qucaq-qucaq, tala-tala  
çapılında mürgülüydük.

Yatma, Vətən, yatma torpaq, yatma insan

Ölüm-qalım savaşı var öndə hələ,  
İstiqlalla irticanın savaşı var öndə hələ.  
Tapdaq altıda qalan torpaq səninkidir,  
Qılınc qapan, qalxan tutan istəyir...

İçi yatmışlardan olur,  
Ağılsız baş, başsız ağıl,  
Mürgüləmə!...

2002

### SU BULANDIRAN

Girər gözü müzə su bulandırın,  
Qara çamır səpər, ağ çamır səpər.  
Könül bulandırın qalsın bir yana,  
Çoxdur su içəndən su bulandırın.

Dili çamurlular su bulandırın,  
Əli çamurlular su bulandırın.  
Əhdi çamurlular su bulandırın,  
Rəddi çamurlular su bulandırın.

Duru kəlamlara, duru sözlərə,  
Duru bulaqlara, duru çaylara.  
Duru dənizlərə, duru göllərə,  
Bulanıq su dartan vəzifəlilər.

**BU DÜNYA**

Dəniz bulandıran göz qabağında,  
Bulaq bulandıran göz qabağında,  
Ağlı sel ağzında yatan nə qədər...  
Səma bulandıran, göy bulandıran  
Bulud bulandıran gözə görünməz.

Rahatca əyləşib ürəyimizdə,  
Sakitcə əyləşib gözlərimizdə,  
Araqarışdırmaq vəzifəsində  
Sonra da büsbütün vəzifələrdə...

O, duru su qardan daha tez durub,  
Duru gözlərə də təpilə bilir.  
O qəfil təpilib ürəyimizə,  
Duru ürəklərə lil darta bilir.

Xilqətin gözünün qabağındaca,  
Millətin gözünün qabağındaca,  
Çoxdu su içəndən su bulandıran,  
Çoxdu doğruçudan yalan qandıran...

2002

Bu dünya bir qarlı zirvə,  
Bələdçisi qonur ayı.  
Bu dünya bir bağlı qapı,  
Yüzü açıb, mini köçüb, biri də mən.  
Bəlkə iki-üç olmağın sonu budu...  
Yer verdilər göy istədin,  
Göy verdilər yer istədin  
Yerə mənim, göyə mənim -  
dedim demə.

Dedim-sən gəl qarışma bu işlərə  
Öldün, yerdən götürənin olmayacaq.  
Mən sənə demişdim iştahını boğ,  
Tamah yıxmayanı Allah da yıxmaz.

2002

**TƏTİYƏ YATMIR**

Qərribə millətdir, bu millət, ata,  
Bu millət gözünün içinə baxmır.  
Millətin dişləri daş gəvələyir,  
Millətin barmağı tətiyə yatmır.

Fəlakət gözünün içində - görmür,  
Fəlakət qapısı ağzında - görmür.  
Millətin yuxusu dərin bir quyu,  
Gözünü yumdumu, yatır, ayılmır...

Fəlakət göyərdi fəlakət üstə,  
Xəyanət göyərdi, xəyanət üstə.  
Hər gün qarşımıza çıxır fəlakət,  
O bizə görünməz, biz ona aydın.  
Heç ayıq görmədim bu milləti mən,  
Heç oyaq görmədim bu milləti mən.  
O qədər daş atdıq bir-birimizə,  
Elə özümüzdən daş-qalaq olduq.  
Qədəri bəllidir daşlananların,  
Qədəri bilinmir baş tutanların,  
Hamımız axırda daş-qalaq olduq.  
İndi baş özümüz, daş özümüzük...

Millətin dişləri daş gəvələyir,  
Millətin barmağı tətiyə yatmır.  
Millətin gözündən ağ yağış yağır,  
Millətin gözündən mərmə ələnmir.

Üstünə aşanda fəlakət dağı  
Ölüm-dirim sözü qafiyələnmir,  
Düşmən ac qarına, susuz qarına  
Söykənib bir quru kötüyə yatmır.  
Gözü Azərbaycan torpaqlarında  
Dişini söykəyib tətiyə - yatmır,  
Yapışib bir quru kötüyə - yatmır...  
Bizim barmağımız tətiyə yatmır,  
Fəlakət toxumu səpər aramsız.  
Xəyanət toxumu özümüzdə çox...  
Xəyanət, fəlakət əkən nə biçdi?  
Xəyanət-fəlakət!

Ayrı dəni yox!

- Mehrin, sədaqətin

İstəyəni yox!

Havayı versən də götürən olmaz.  
Öldü xəbərini qarıb qaçarlar,  
Qaldı xəbərini gətirən olmaz.  
Millətin dişləri daş gəvələyir...  
Millətin barmağı tətiyə yatmır...

\* \* \*

Əgər yola düşən  
daşam - əzin!  
Əgər ağıl itmiş  
başam - kəsin!  
Ya eləcə -  
Bircə çimdik qalanacan  
Yonun məni,  
didin məni.  
Səsim haray, sözüm haray,  
Nəritliyə, ulartıya  
Dönməyimə dönüm - haray.  
Enməzliyə enər olsam,  
Dönməzlikdən dönər olsam...  
Hər nəçiyəm, hər nəyəmsə,  
Buyam, vallah!  
Bircə qarış torpağımı  
Dirçəldəcək suyam, vallah!

2002

## QADIN NƏFƏSİ

Gözümün işığı gözündən gəlir,  
Eşqin-həvəsimdir, eşqim-həvəsin,  
Bolluca göz yaşı gətirdim sənə,  
Bolluca yuxusuz gecələr, bəsin.

Qolunu açanda üfüqlərəcən,  
Dünyanın işığı yoluma çıxdı.  
Ömrün hər anını xatirə saxla,  
Təklilər öyrətmə baxışlarını.

Vaxtsız ölümləri qarımdan qovan,  
Qaralan qanımı qanımdan qovan,  
Buzlaşan duyğumu canımdan qovan,  
Bircə təbəssümün ürəyimə nur.

Kişi ürəyindən od götürəndir,  
Kişi ürəyinə od gətirəndir,  
Bir ömür yolunda hələ nə yaxşı,  
Baş-başa yaşayan təklər deyilik.

Ağlasan çiynimə baş qoyub ağla,  
Gözümlə qurudum göz yaşlarını.  
Düzəlt yastığımı, ey qadın əli,  
İsit nəfəsimi qadın nəfəsi!

Axır ki, təkliyə öyrətdim səni,  
Onsuz da nə vaxtsa öyrədəcəkdim.  
Onsuz da əlimlə qurumuş ağac,  
Bir ovuc torpağam, ovunmuş daşam.

İnan yoxluğuma, inan, əzizim,  
İnan varlığıma inanan kimi...  
Dünyada səsım var, bir dünya tutmaz...  
Qoyma məndən sonra qala dünyanı.

Havada, buludda dərələr açan  
Qəzəb qalxanıdır, mehrinə möhtac.

Bəzən bir baxışa aldanırıq biz,  
Kim oldu sevirik gözləri bağlı.  
Yaxşı ki, ağılımız, ürəklərimiz,  
Yetir dadımıza əli çıraqlı.

Qoy bir az üşüyüm səndən ötəri,  
Qalsın məhəbbət dolu ürək istisi,  
Səndən umacağım ancaq budur ki,  
Qılıq istiliyi, söz istiliyi.

Düzəlt yastığımı, qadın əlləri!  
İsit nəfəsimi, qadın nəfəsi!

2001

### **VƏHŞİLƏŞ!**

Yalax yanında çöməlib  
Bir ovuc yala tamsınma,  
Qane oldun it damına -  
Ta hürməyə nə var ki...  
Quzu olmağa nə var ki, -  
Mələməyi bacar, bəsdı.  
Sən qurd kimi, bağır, bala!  
Qurd ürəyi yeyə bilsən  
Qurd olmağa açar, bala!  
Vəhşiləş, bala, vəhşiləş...

Qarğa olmağa nə var ki,..  
Qartal olmaq mətin işdi.

Pişik olmağa nə var ki,  
Pələng olmaq çətin işdi.  
Sən pələng ol, canavar ol,  
Vəhşiləş, bala, vəhşiləş.

Fillə dil tapıb filləşək,  
Şirə qoşulub şirləşək,  
Meymunları fikirləşək,  
Vəhşiləş, bala, vəhşiləş!..

2001

\* \* \*

Çəkmə məni dağ başına,  
Ordan enən bir gün də var.  
Söz yoluna çıxar məni,  
Sözdən ağır, yüngül də var.

Haqq yoludu ən uzun yol,  
Yapış çıxsın asan yola.  
Gündoğandan-günbatana  
Gedən yoldu - halal yollar.

Demə, haqqa keşikçiyəm,  
Allahın yanından gəlmişəm...  
Mənəm müşküllər açarı,  
Dilim sirlər xəzinəsi.  
Günü fırlar əllərim,  
Göyü tutar əllərim...

2001

\* \* \*

İnsan öləsidir - o yaxşı bilir,  
Bilir ki, insan yaşamalıdır.  
İnsan ömrünü əlindən alan,  
Beş-altı kötükdür insan adında.  
İnsan özü atıb bu kötükləri,  
İnsan özünü boğmasa yata bilməz.  
İnsan tamahını cilovlamasa  
Özü keçməlidir öz ələyindən.

2001

\* \* \*

Qoca qartal, dedim, dayan,  
Qanadının birini əy.  
Əy, yapışım,  
Çıxaq bir az  
Dartımından qara qışın...  
Qartal dedi: -  
Sən torpağa,  
Mən zirvəyə mərhəmlərik.  
Çətin səndən göyə şərik,  
Çətin məndən yerə şərik...

2001

### AŞAĞI DÜŞ

Cənab heykəl, düş aşağı!  
O daş üstə bir qaraquş  
qonsa haqdır.  
Bir sığırcın qonsa haqdır,  
Bir sağsağan qonsa haqdır.  
Əsər əsrin küləkləri,

Qum da qalmaz, daş da qalmaz.  
Daş üstündə daş da qalmaz,  
Bircə qarış yer də qalmaz.  
Nə qədər ki, zaman yarıyuxuludur,  
Sən də hələ yarı oyaq  
Nə qədər ki,  
Külək əsir, qum tapılır,  
Basdırmağa yer tapılır,  
Düş aşağı...  
Çək ipini öz əlinlə,  
Kəs ipini öz əlinlə.  
Cənab heykəl,  
Quma döndün, gilə döndün,  
İndi yoxsan.  
Yapış heykəлиндən,  
Cənab heykəl.  
Aşağı düş, aşağı düş.  
Gülə-gülə qalxdın ora,  
Küləkləri yeyib doydun,  
Yağışları içib doydun.  
Cənab heykəl, aşağı düş,  
Aşağı düş!

2001

M.F.Axundov adına  
Azərbaycan Milli  
Kitabxanası

\* \* \*

Yoldaş insan, eşit məni,  
Məni, mənimtək mənləri.  
Dağ başına çıxarma sən;  
Qaldırma, endirə biləsən.  
Çıxanda yarğan görünmür,  
Çıxanda yıxan görünmür.  
Əllə çıxar ki,  
Əllə endirə biləsən.  
Enəndə: Açılar yarğan yoxsa,  
Açılar uçrum, yoxsa...  
Qaldırma Allah yanına,  
Qaldırma insanı.  
Gündoğandan günbatanı  
Yalnız Allah görə bilər.  
Sözün doğru, haqqın haqsa,  
Allah özü görər səni.

*yanvar, 2001*

**AĞAC ƏK**

Ömründə bir ağac əkmisənmi?  
Ağac əkmisənmi?  
Ola palıd ağacı o,  
Ola həmişə yaşıl,  
Zeytun ağacı ola.  
Ola narbənd ağacı, ola.  
Ola sərvi ağacı,  
Ola ardıc ağacı.  
Ağac ək, əllərə baxanda  
Əllərin utanmasın.  
Haqq-ədalət ağacı  
Əkəndə, əllərin qürrelənməsin.  
Ək həqiqət ağacı,  
Ola insan ağacı,  
Ola loğman ağacı,  
Ola vicdan ağacı.  
Qoru, bu yolla - yeri göydən,  
Göyü yerdən,  
Qoru, göydən Yeri.

2000



**ÖZÜNƏ BAŞ ƏYƏN AĞAC**

Nə payızım payız oldu,  
Nə qışım qış.  
Getdiyim yol nə cığırdı,  
nə yolaca.  
Nə uçuma enir yolum,  
nə çıxır dağa.  
Öyrənmədim asan yola,  
Öyrənmədim hamar yola.  
Hamarlığı al əlimdən,  
Ulu Tanrım;  
Yumruq boyda daş ver mənə,  
Özüm boyda ağac ver mənə,  
Özüm oddan qoruyum,  
Tufanlardan qoruyum.  
Sığal çəkim,  
Tikan əldən qoruyum.  
Baş əyməsin heç kimə,  
Yalnız özünə baş əysin.  
Qəfil yellərə yox,  
Meyvəsini qıranlara yox.  
Çırpanlara yox.  
Qabığını yonanlara,

Onu gəmirənlərə yox...  
Hamarlığa öyrənmədim,  
Uçurumdan adlamağı bacarmadım.  
Bu yol əyridən keçir.  
Bu yol uçurumdan keçir.  
Sonu hamara çıxır.  
Məni öyrətməyin hamara,  
Çəhlimə öyrətməyin.

*1 oktyabr 2000*

**DAN YERİNƏ BAXA BİLİM...**

Tül tutmayın pəncərəyə sizi Tanrı,  
Qoyun baxım gündoğana səhər-səhər.  
Onsuz da var pərdə çəkənlər arada.  
Üzlə gözün arasından  
pərdə çəkmək iddali  
Yerlə göyün arasından  
pərdə çəkmək iddali  
Pərdə çəkənlər arada.  
Bu pərdələr arxasında,  
Dağı dağlıqdan çıxaran,  
Sağı sağlıqdan çıxaran,  
İstəklər var, iştahlar var,  
tamahlar var.

Pəstahlar var.  
Bu pəstahlar arxasında,  
Düzü düzlükdən çıxaran,  
Sözü sözlükdən çıxaran,  
Hökmlər var, diqtələr var.  
Bir anda ağaran, qaralan,  
Bir anda bozaran, qızaran,  
Diqtələr, təbliğlər arada,  
Dartmalar, yırtmalar arada.  
Gərək oldu - itər dünya,  
Çölü içdən, içi çöldən görünməz.  
Onsuz da var pərdə satanlar arada,  
Pərdə dartaqlar arada,  
Pərdə yırtanlar arada,  
Ara qatanlar arada...  
Qoyun baxım gündoğana səhər-səhər  
Qoyun baxım günbatana qürub çağı.  
Bu dünyanın çölü içindən qaranlıq...

*7 oktyabr 1999*

**DOSTLAR CƏRGƏSİNDƏ**

Dostlar cərgəsində yerim var hələ,  
Döyür pəncərəmi dağ küləkləri.  
Hələ öz gözümlə seçə bilirəm  
Qara küləklərdən ağ küləkləri.

Hərdən ürəyimlə girib qol-qola,  
Gedirəm özümü ayılmaq üçün.  
Uçrumlar, qıjovlar tullanmaq üçün.  
Hərdən tək özümlə çıxıram yola,  
Yolu yolağadan ayırmaq üçün.

Burada üzləşdim qarışqayla da  
Biri yırtıcıdır, biri əkinçi.  
Təxminlər, gümanlar yaşayır hələ,  
Dənsiz dəyirmanlar yaşayır hələ.

Yerimiz, göyümüz ümid çırağı  
İşlək qarışqalar yük dartmağında  
Tənbəl qarışqalar ayaqlar altı  
Atlı qarışqalar düşməyib atdan

Qurdlar yuvasına sümük daşıyır,  
Təbiət yaşayır, insan yaşayır,

Təbiət boğulur, insan boğulur.  
Nəhənglər yaşayır, ərlər yaşayır,  
Pələnglər yaşayır, şirlər yaşayır.

Yaxşı ki, get - gəllər içində varam  
Qılıncı, qalxanlı şerim yerində.  
Yaxşı ki, qələmim əlimdə möhkəm,  
Dostlar cərgəsində yerim yerində...

*30 yanvar 1999*

**BURA NAXÇIVANDI**

Vətən oğlu,  
Mürgüləmək vaxtı deyil.  
Vətən oğlu, qılıncını oyaq saxla,  
Bircə anda alışacaq,  
Od dilində danışacaq  
Qılıncını ayıq saxla.  
Girəvəcil qara əllər  
Sərhəddini cırmaqlayır.  
Qara əllər bu gün nədi,  
Dünən nədi, yüz il nədi, min il nədi,  
Tarixini cırmaqlayır bədniyyətələr.

Ayaq altda torpaq nədi,  
Başın üstə göyünü də  
cırmaqlayır qara əllər.  
Bura Naxçıvandı, Naxçıvan.  
Bu torpağın daşına da hürən olub,  
Qumunu da, külünü də eşən olub.  
Tüstümüzə, odumuza hürən olub.  
Soyumuza, adımıza hürən olub.  
Qəlpə-qəlpə daş qoparıb  
məqam tapıb,  
Yurdumuzun daşlarından.  
Yalaq əkmək səriştəli -  
qara əllər,  
Böhtan əkmək səriştəli -  
Qara əllər.

Marıqdadır düşmən hələ,  
Qorxur, qorxur Zəngəzurun  
Sahibləri qəfil gələr.  
Bazarçayın, Zəngiçayın,  
Qaragölün, Üçtəpənin,  
İşıqlının, Işıqların,  
Göycənin, Göyçə gölün  
sahibləri birdən gələr.  
Vətən oğlu, düşmən yatmır,  
Yatsa belə, məkri oyaq,

Qara fikri oyaq.  
Qılınıcı çıxart qından,  
Biz özümüz almalıyıq  
Odumuzu od ağzından.  
Vətən oğlu, gözün yatsa,  
Kırpiyini ayıq saxla,  
Hənirtini ayıq saxla,  
Nəfəsini ayıq saxla.  
Biz - biri min,  
Biz - mini bir!  
Bura Naxçıvandı, bura Naxçıvan!  
Burdan hər oda, oymaq görünür.  
Murov, Dəlidağ -  
görünür.  
Səslət bu harayı, bu andı, oğul!  
Bura Naxçıvandı, oğul!  
Yolumuzun yolu burdan,  
Göyümüzün yolu burdan,  
Burdan keçir, oğul!  
Sərilməz, əyilməz qalamız  
Naxçıvan,  
Bura Naxçıvandı, oğul.

*18 fevral 1999*

\* \* \*

Əlimdən gəlmədi,  
Dilimdən gəlmədi yalan söyləmək,  
Onu əkə bilmək, becərə bilmək.  
Onu hamar şumda cücərdə bilmək.  
Dənsiz dəyirmandır, yalan, ağ yalan,  
Hər şeyi var, unu yoxdu dəyirmanın,  
Unu yoxdu, heç nəyi yox dəyirmanın.  
Koroğlular dən çağırsın... dənçi gəlməz  
Vay odur ki, yalançılar dən çağırsa...

*2 aprel 1999*

### **BU NECƏ BƏŞƏRDİ?**

Bu necə insandı, bu necə bəşər?  
Dalınca daş atır insan insanın.  
Ağına daş atır insan insanın,  
Beyninə daş atır insan insanın,  
Qəlbinə daş atır insan insanın.

Gözünün nurunu qarıb gözündən,  
Gözünə daş atır insan insanın.  
Bacara bilərsə, ata bilərsə,

Tabutuna daş atar insan insanın  
Məzarını daşlar insan insanın,  
Ola bilər... qoru bizi, ilahi.

*29 aprel 1999*

**SARIKÖYNƏK**

Göyün varsa, yerin yoxsa,  
Yerin varsa, göyün yoxsa,  
Demək varsan, demək yoxsan.  
Bəs neyləyək?  
Sarıköynək, oxuyaqmı?

Düm sarılıq bəddi bir az,  
Alalıq da yaddı bir az,  
Göylük səni örtdü bir az.  
Sarı göyçək,  
Sarı kövrək,  
Sarıköynək, oxuyaqmı?

Yer üzündə qərarım yox,  
Göy üzünə açarım yox,  
Bunlar da var, baharım yox!  
Sarı titrək,  
Sarıköynək, oxuyaqmı?

Sən bülbüllə bağ şəriki,  
Mən dumanla dağ şəriki.  
Bəlkə olduq yaşıl tala,  
Oba-oymaq şəriki.  
Oxuyaqmı?  
Oxuyaq, sarıköynək.  
Əl çatana dilim çatmaz,  
Dil çatana əlim çatmaz.  
Yurd-yuvasız neyləyək bəs?  
Oxuyaqmı?  
Köynəkli də, köynəksiz də  
oxuyaq...

*İyul 1999*

\*  
\* \* \*

Aşiq, köyrəltmə simləri,  
Köyrəldib ağılatma simləri.  
Aşiq, göynətmə simləri,  
Göynədib sızlatma simləri.  
... Çölümüzdə ağlayan saz,  
İçimizdə görünməsin;  
İçimizdə ağlayan saz,  
Çölümüzdə görünməsin.  
... Yalan demir, böhtan demir,  
Nə günahı telli sazın...?!”  
Dərdi varsa, qoy ağlasın,  
“Dilqəmi” qoy ağlasın.  
Yox, ağlamasın...  
Cəngilər üstə köklənsin,  
Misrilər üstə köklənsin,  
Dəli Koroğlu üstündə...  
Misri qılınc nə istəyir,  
Misri qılınc saz istəyir.  
Aşiq, göynətmə simləri,

Aşiq, sızlatma simləri,  
Aşiq, ağılatma simləri.  
Urvatlı ölüm yaxşı,  
Urvatsız yaşamaqdan.  
Ya elə beləcə  
Vətən yükü daşımaqdan.

*14 iyun 1999*

### **QORXURAM**

Qorxuram dağların vüqarı sına,  
Qorxuram azala dağları sevən.  
Qorxuram dağların yetimliyiindən,  
Qorxuram özümün heç kimliyiindən  
Qorxuram...  
Qorxuram: -  
Yarığa bilməyəm dağ ətəyiindən,  
Cır-cındır əməllər əlimdə qala.

*1999*

**BƏLƏDÇİ XƏYANƏT**

Xəyanət çox mahir bələdçi olar,  
Sonu uçrumlara çıxan yollara.  
Sınıq körpülərdən keçən yollara,  
Gedər-gəlməzliyə gedən yollara,  
Geri dönməzliyə gedən yollara.  
Xəyanət çox usta daş tolazlayar,  
Əli yetməzliyə ünvanlayar da.  
Şüşə hamarlıqda yarğan gizlədən,  
Bir damla içində yalan gizlədən  
Xəyanət!  
Girər tanıdığı, tanımadığı,  
Girər evlərə də, odalara da.  
Mərhəmət oğurlar, mehr oğurlayar,  
Girər kimsə girməz ürəklərə də...  
Sədaqət adlanan meh oğurlayar.  
Xəyanət çevrilər xəyanətlərə,  
Mərhəmət gec dönər mərhəmətlərə.  
Xəyanət çox mahir bələdçi olar,  
Asan uğurlara özünü qoşar.  
Yol hamar olarsa izini qoşar,  
Oxuyan bülbülsə səsini qoşar,  
Nəsə dağlanırsa nəfsini qoşar.

Xəyanət!  
Öl - ölləm ədalarında,  
Xəyanət:  
Qal - qallam ədalarında.  
Xəyanət: Gül qabın olmağa hazır,  
Lazımsa: niqabın olmağa hazır.  
Xəyanət çox mahir bələdçi olar.  
Ey insan, ey külək, ey dağ, ey dərə,  
O girər hər toya,  
Girər hər yasa.  
Bələdçi olmayın “bələdçilərə”,  
Xəyanət adlanan bələdçi varsa,  
Xəyanət tez dönər xəyanətlərə...

*yanvar 1998*

**SƏSLƏYİR SƏSLƏR MƏNİ**

Bir səs məni yır-yığışa səsləyir,  
Son mənzilə - qarlı qısa səsləyir.  
Bir səs məni güllü yaza çağırır,  
Dəli Kürə, xan Araza çağırır.  
Bir səs deyir, yəhərlidi söz atı,





Gərək mən ayıldam, sən ayıldasan.  
Gördüm: hər döngədə bir quru kötük,  
Gördüm: davasını qaranın ağla.  
Eşitdim: ya tərif al, şapalaq götür,  
“Ya da öz qəbrini qaz, özün ağla”.

Səs-haray eşitmir, toxlar, harınlar,  
Dünyanın qulağı ağır eşidir.  
Qarnıyla eşidir yekə qarınlar.  
Və bir də beş-altı fağır eşidir.

Sığmaz dediyimə deyəcəklərim,  
Dünyanın qulağı qurğuşun dolu.  
Eşidə-eşidə kardı bu dünya,  
Və görə-görə də kordu bu dünya,  
Çox səbri, dözümlü yordu bu dünya.  
Eşitməz olanda, görməz olanda...  
Mən öz gördüyümü görmürəm, Allah!  
Mən də bu dünyanı görə bilmədim,  
Mən də bu dünyaya baxa bilmədim.

*10 mart 1998*

**ÖLƏNƏ YAXIN**

Böyüyürük, filləşirik ölənə yaxın,  
Artırıq, kamilləşirik ölənə yaxın.  
Dənizə sığmırıq, sahilləşirik,  
Sahilə sığmırıq, dənizləşirik,  
ölənə yaxın.  
Dahiləşirik, ilahiləşirik,  
Min demədiyimiz bir dediyimizdən,  
Min yemədiyimiz bir yediyimizdən yağlı,  
Ölənə yaxın.  
Ölənə yaxın tikəməz bal dadar,  
Başımız ağlımızı,  
Ağlımız başımızı ağrıdar  
Ölənə yaxın.  
Qaranlıqları süpürüb  
tökərlər başımıza.  
Yalacaq yalayanlar  
tökülər yaddaşımıza  
Ölənə yaxın.  
Özümüzə yaxın oluruq,  
Ən adi təsəlliyyə  
dalğic oluruq.  
Ey qələmim, əlimdən düşmə,  
Düşməni əzrayıl götürə bilər.

Adiləş, dahiləşmə,  
Adiləş, ilahiləşmə.  
Adiləş, bu həqiqət yoludur,  
Bu, babalarımızın yoludur.  
Bu, əhlət yoludur,  
Haqq-ədalət yoludur.

*23 dekabr 1998*

**AYAQ SAXLA...**

*Söz bizədir, dərs bizədir.*

Yolçu qardaş, ayaq saxla,  
Nakamlara baş əyib dur.  
Nə qəhərlən, nə də ağla  
İndi onlar xalq övladı,  
El qızıdır, el oğludur,  
Bu, şəhidlər qəbristanı,  
Bu, şəhidlər xiyabanı,  
Bu, şəhidlər muzeyidir.  
Onlar üçün səssizliklə səs eynidir...  
Burda elə şəhidlər var:  
Cismi yoxdur, canı yoxdur,

Bircə səsi dəfn olunub.  
O səs batmır, o səs yatmır.  
Bəlkə elə ildirəm səs,  
Haray səsdir, çağrış səsdir,  
Hayqırtıdır,  
Qulaqlara sığmır o səs ...  
Qulaq tutmaz səslər var ki,  
Ürək tutur, ürək tutur o səsləri.  
Ürəyini söykə, qardaş, bu səslərə,  
Ürəyini söykə, qardaş, bu daşlara.  
Ürəyini söykə, qardaş, bu torpağa,  
Ürəyini ayıq saxla.  
Səsdən qopan qəlpələrin səsini duy,  
Görünməyən güllələrin səsini duy,  
Başımızın altda yatan  
ölümlərin səsini duy,  
Kırpiyimizdən asılı  
Fitnələrin şəklini gör.  
Ayaq saxla, yolçu qardaş,  
Ürəyini ayıq saxla,  
Ayıq saxla, oyaq saxla...  
Burda zaman nəfəs almır.  
Burda əsrin səsi donub.  
Əbədiyyət aram-aram  
Şəhidlərə heykəl yonur..

*14 aprel 1998*

## İLƏHİ, ƏFV ELƏ GÜNAHLARIMI

Torpaq tapdalanır göz qabağında.  
Deyirlər sığaldır bu əməl, bu iş.  
Deyirlər tumardır, torpağı tumar.  
Ağ sular qızardı göz qabağında,  
Dedilər qan deyil, bu qan qırmızı  
Uşaq sevincidir, uşaq gülüşü;  
Bu göz yaşı deyil, buzdur - əriyir;  
Gəvəzə küləkdir o ağlayan səs.  
İnsanı silaha çağıran qadın,  
İnsanı özünə çağıran qadın...  
Mənim gözlərimin qabağında,  
Mənim qulağımın dibində elə  
Soyundu lüt-üryan,  
(Soyunduruldu)  
İlahi, əfv elə günahlarımı.

Bunlar insanların gözü önündə  
Ölüm də, qalım da yanaşı durub.  
O qışqıran qadın tez susdu niyə?  
İndi o qadın da nəfsini yedi,  
Alıb tarçığını çəkildi geri.  
“Mənlərin”, “sənlərin” gözü önündə,  
İlahi, əfv elə günahlarımı.

İnsanlar torpağı didib qurtardı,  
İnsanlar işığı içib qurtardı,  
Haqqı-ədaləti içib qurtardı,  
Düz deyən dilləri kəsib qurtardı,  
Düz yazan əlləri kəsib qurtardı.  
Hər şey gözümüzün qabağında...  
İlahi, ilahi, mən də insanam,  
İlahi, əfv etmə günahlarımı.

8 yanvar 1998

## İT QAYA KÖLGƏSİNDƏ

aya kölgəsində itlər gizlənər,  
aya kölgəsində itlər yallanar.  
imsə bu itlərə sümük tullayar,  
imsə bu itlərə iylənmiş tikə...  
ər də yaxşıca quyruq bulayar,  
ər əl yalayar, ayaq yalayar  
ər də gözünü onlara dikər,  
əm də ayıq olmaq - qulaq şəkləmək...  
nra da yaxşıca,  
izlicə hürmək:  
ilərler nə qədən, nə zaman hürmək,

Hürmək, məqamında tezcə sürüşmək.  
Qaya kölgəsində boğuşma dərsi,  
Qaya kölgəsində didişmə dərsi...  
Bir quru sümüyə bir ağız hürmək,  
Bir iyli tikəyə beş ağız hürmək...  
Sonra da, sonra da  
ürəkdə hürməyi öyrənər itlər,  
Dönər zingiltiyə bu hürüşmələr,  
Dönər ulartıya bu hürüşmələr,  
Dönər it xoruna bu hürüşmələr...  
Çomaq gördülərmi, tezikəndilər,  
Daşa əl atdınmı, perikəcəklər.  
Qaya kölgəsində itlər gizlənər,  
Yalmana-yalmana yallanar itlər,  
Yallana-yallana yalmanar itlər.

*1 oktyabr 1997*

### **XƏLİL VARDI ARAMIZDA**

Səsi gürşad qiyafəli,  
Sözü gürşad qiyafəli,  
Oğul vardı aramızda.  
Birincilər cərgəsində

Birinciydi.  
Andı əsgər andı idi,  
Hökmü insan hökmü idi.  
Adi qəhrəman hökümlü,  
Oğul vardı aramızda,  
Xəlil vardı aramızda.  
Kürsülərə çıxanda o, -  
Yerin-göyün parçasıydı.  
Qələm onun vuran əli,  
Qələm onun fırçasıydı...  
Oddan odlu bir varlıqdı,  
Gücdən güclü bir qüvvətdi:  
Həm qüvvətdi, həm heyvətdi.  
Bunların da hamısını  
Bir ocaqda birləşdirən  
Bir xilqətdi.  
Hər çiyində  
Azərbaycan ağırlığı.  
Qorxu bilməz cəngavərdi,  
Hər nəğməsi cəngi idi.  
Qələmindən düşən hər söz,  
Bu torpağın rəngi idi.  
Qaladığı ocaq sönməz,  
Tərif üçün geri dönməz,

Təltif üçün geri dönməz.  
Əyildiyi, baş əydiyi  
bir söz vardı.  
Əyilməzlik!  
Uşaq gülüşünə, qadın təbəssümünə,  
Əyiləndi, bu əyilməz.  
Çiçəyi çirtlərdi uşaq güləndə,  
Ürəyi gülərdi, qadın güləndə...  
Tərifinə də xoşlayardı.  
Aramızda Xəlil vardı.  
Azadlığı istəmirdi qram-qram,  
Qolundakı zəncirləri,  
Qıran idi - qıran-qıran.  
Xəlil idi söz gülləsi hədəfə düz;  
Yerli, yersiz alçağa-düz,  
Azğına-düz, harına-düz!  
Alçağa-düz!  
Səsi gəlmə, sözü gəlmə,  
Yeri gəlmə,  
Qarnı dolu boşboğaza,  
Yaltağa - düz,  
Hədəfə - düz.  
Düz tuşlandı hədəfə düz.  
Deyərdi:

bu hədəfə düz gələnlər,  
Öz səhvimiz, qazancımız, iqbalımız.  
Ayağı sürüşkən inqilabımız.  
İşdəyini bilənlərdi,  
Yedi-içdi, qoydu qaçdı.  
Qopan qəfil vəlvələdən,  
Bir də qəfil zəlzələdən  
Sarıb qaçan  
İxrac oldu uzaqlara,  
Tez də dönüb idxal oldu.  
Gizli, aşkar, idxal adam,  
İxrac satqın, ixrac alçaq,  
İxrac xain...  
Çəşid-çəşid  
Yüklə getdi ixracata.  
Zəlzələlər, vəlvələlər  
Tufanında,  
Xain əllər yol açdılar  
Yurdumuza.  
Qara yollar yol açdılar  
Yurdumuza.  
Xəlil səsi haqqın səsi,  
Xəlil səsi xalqın səsi...  
Xəlil vardı aramızda,



Başımın altında balınc,  
Balıncın altında qılınc,  
Əz tök, kəs tök xıncım-xıncım,  
Əl kəsəndən əl çək indi.

Ürək işdə, əl işdəsə,  
Dil də işlər, əl işləsə,  
Damarımda qan işləsə  
Haqqı sınar - ürək indi.

*10 yanvar 1998*

### **NAHAQQ HAQLA YANAŞI**

Hələ nəfəsim var,  
Hələ səsim var.  
Hələ eşidirəm özüm deyeni.  
Yoxuşlar dibindən başlanan yollar,  
Yoxuşlar başında büdrətməz məni.

Çiynimə çatılı dərd yığın-yığın,  
Zamanın hökmündən yaxşı halıyam.  
Haqqı dən-dən əkən, dən-dən də yığan  
Haqqın haqq işinə inanmalıyam.

Nə pis, haqq içində nahaqq gizlədir,  
Bəzən bəbəyində yer tutur hələ.  
Kimsə görmür onu, kimsə gözləmir,  
Yer tapır bəd qədəm qədəmlərinə.

Qəlbinin səsidir səsləyən düzü,  
Düzün düz cığırı ötəri olmur.  
Yırğala, çalxala dərəni, düzü  
Düzün nadürüstdən xəbəri olmur.

Bölər döngələrə düz yolu, nahaq:  
Haqq işə qol qoymaz kəssən əlini.  
İstər istədiyi bir dağı yıxa;  
Yerində ucaltsın öz heykəlini.

Haqqın dərgahı var, qapısı var,  
Qapısı açıq  
Halal adamlara, haqq adamlara.  
Bu haqq qapısını haqq özü açır,  
Duru adamlara, ağ adamlara.

Çıxart qoltuğundan, tulla torpağa,  
Qeyri xilaskarı olmadı bəlkə.  
Çevir ciblərini, çırp ciblərini,  
Torpaq bağışladı onları bəlkə.

Nahaqqın çox işi odsuz ocaqla,  
Odun da, külün də qətlinə hazır.  
Barı qılıncını sıyrılı saxla  
Əyilməz doğru - düz, yazıq, ay yazıq...

*25 fevral 1998*

### **BİR KƏND VARDI YER ÜZÜNDƏ**

Hara köçdü təmtəraqı bu kəndin?  
Hara uçdu toy-düyünü bu kəndin?  
Daşladılar, süpürdülər göyünü,  
Ulduzları kar dərəyə, kor dərəyə tökdülər.  
Hara getdi ulduzlu göy dünyası,  
Öz ocağı, öz tüstüsü, öz odu.  
Öz çörəyi, duzu vardı özünün,  
suyu vardı özünün.

Çağırana hay verərdi,  
Öz payından pay verərdi,  
Yaxına da, yada da.

Hara köçdü təmtəraqı bu kəndin?  
Bulaq başı qız-gəlinsiz qalıbdı,  
Su arxları çat-çat olub, su dartmır.  
Heç kim daha mürgülünü oyatmır,

Çətən kimi sıx meşəsi - quru şax.  
Həyətlərdə nə hənir var, nə ocaq,  
Ölü bilmir, qazılıbmı məzarı.  
Ölü sağ, sağ ölünü dəfn edir.  
Xoruzların banlamağa heyi yox,  
Böcək də yox, insan yoxsa bu kənddə  
Hara köçüb təmtəraqı bu kəndin?  
Gecə varsa, gecəsi yox bu kəndin,  
Gündüz varsa, - gündüzü yox bu kəndin,  
Ocağı yox, tüstüsü yox bu kəndin.  
Uşaq varsa, çoxdan sönüb gözləri,  
Qoca varsa, çoxdan çöküb dizləri.  
Bəlkə bu kənd bir çıraqmış, bir çıraq,  
Söndürüblər, çıxıblar;  
Ağaclar lal, sular dilsiz, daş dilsiz,  
Kəndə gələn cığıruları ot basıb,  
Kənddən gedən çəhliləri ot basıb.  
Gül-çiçəyə yaxın durmur arılar,  
Sahib yoxsa şirə kimə gərəkdi?  
Nə at vardı, nə at minən görünür,  
Gündüzünü dəfn ediblər bu kəndin,  
Gecəsini qəhr ediblər bu kəndin.  
Gülüşündən nur yağardı qızların,  
Nəfəsindən od damardı ərլərin.





Söz deyən qələmdən göyərir yalan.  
Daha bir-birinin dilini bilmir,  
Sözdən qum yaradır, çınqıl yaradır.  
Əzir və ələyir - var gücü budur,  
O bunu çağırır, bu onu udur.  
Vay odur yalanı eşitmir insan,  
Eşitmir, dünyanın yarısı çılpaq,  
Yarısı çılpaqdı, yarısı acdı,  
Hamısı çılpaqdı, hamısı acdı.  
Daha nə eşidir, nə görür yalan,  
Daha öz-özünə hönkürür yalan.  
Amma dəyirmanı üyütməyində,  
Beləcə dünyanı üyütməyində.  
Dəyirman yalansız yaşaya bilmir,  
Yalan dəyirmansız yaşaya bilir.  
Payına nə düşür, götür sən, ey dil,  
Yaxşı öz yanından ötersən, ey dil.  
Yalanı yeməkdən demək yaxşıdı.  
Kim bilir, bəlkə də yemək yaxşıdı.  
Kimdi yalanları əkib biçənlər,  
Kimdi bu "tikəni" deyən qoçaqlar,  
Onu dinməzcənə yeyən qoçaqlar.

*yanvar, 1998*

**BİOQRAFİYAMA ƏLAVƏ**

Xəyanət nə, badalaq nə - tanımadım,  
Qibtələr nə, həsədlər nə - uzaq-uzaq...  
Paxır nədi, paxıllar nə - heç görmədim.  
Və bunların hamısına qoşul deyən  
Təriflərə yem olmadım.

*28 sentyabr 1998*

**VƏTƏN! - DESİN!**

Bu gün gərək  
Hər anımız Vətən! - desin.  
Qılıncımız, qalxanımız  
Vətən! - desin  
Təxminimiz, gümanımız,  
Vətən! - desin!  
Ölənlərin əvəzinə  
Qalanımız - Vətən! - desin.  
Vətən, - desin!  
Qəlbimizin hər duyğusu,  
hər vurğusu

Vətən! - desin.  
Fərqi yoxdur, harda olaq  
Zamanımız, məkanımız  
Vətən! - desin!  
Çox yatdıq, çox mürgülədik,  
Qoca millət!  
Mürgülədik: qoşa-qoşa  
Dağlarımız oğurlandı,  
Çaylarımız, göllərimiz oğurlandı.  
Oğurlatdıq!  
Düzlərimiz, çöllərimiz oğurlandı.  
Oğurlatdıq!  
İndi saysaq saya sığmaz,  
Daha nələr, nələr oğurlanıb.  
Yer üstündə xəzinələr,  
Yer altında dəfinələr  
oğurlanıb!  
Qoca millət, hər andımız,  
amanımız,  
Əgər varsa,  
Zərrə qədər imanımız,  
İmanımız - Vətən! - desin.  
Hər yaxşımız, yamanımız  
Vətən! - desin!

Bu nə sədi, nə hənirdi  
Vətən deyir,  
O, Xocalı haraydı,  
O, Xocalı dərdidi  
Vətən deyir.  
Xəndəklərdə dəfn olunmuş  
Əsir qoca Vətən deyir.  
Əli kəsik,  
dili kəsik  
Uşaqlar var-hələ dustaq,  
Körpə dustaq, Vətən! - deyir.  
Bu nə külək, bu nə bulud,  
Bu nə yağış, bu nə qardı? -  
Didərginlər üzərində  
susub durdu.  
Vətən - dedi!  
Mürgüləsən, qoca millət:  
Daha möhkəm, daha ötkəm  
gəlsin səsin,  
Vətən! - desin!  
Qoca millət,  
Bu gün gərək  
Hər anımız Vətən! - desin.

ÖZÜMDƏN QAÇIRAM

Gah özümə qaçıram;  
Gah özümdən qaçıram.  
Gah bu günə tələsir,  
Gah bu gündən qaçıram.  
Hara qaçsam hava bir,  
Ayazı, qışı birdi.  
Tərif zurnası birdi;  
Giley yağışı birdi.  
Ünvanıma yönələn  
Tale qarğıışı birdi.  
Kin-qəzəb daşı birdi.  
Daş töküüb yol kəsdirən  
Hiylə daşları birdi.  
“Mənlərə” də, “sənlərə” də  
atılar,  
Bizlərə də atılar, sizlərə də.  
Bu daşlar ölkəsində,  
Daş qıtlığı yaranır.  
Daş atılır insana...  
Dəyməyən daşı insan,  
Yığır, özündən atır,

Uçurumlu dərələrə.  
Başlardan daş doğranır.  
Bəzlərə daş ələdir.  
Sərrast daş atanların  
Yarışın keçirənlər.  
Yumru daşlar ayrıca,  
Sivri daşlar ayrıca,  
Qara daşlar ayrıca.  
Sapand daşı ayrıca.  
Gəndən atılanlar ayrı,  
Öndən atılanlar ayrı,  
Yandan atılanlar ayrı,  
Kimə atılır, ayrı,  
Kimdən atılır, ayrı,  
Sərrast daş atanların,  
Daşları tez tükənir.  
Əlbərcü daş istəyəm,  
Əlbərcü daş verəndən  
Çox olar, çox-çox olar.  
Hamısı bir-birinə,  
Hamısı insana qarşı.  
Əzinti, üzüntü insana qarşı,  
Əlası, yaxşısı insana qarşı.  
Əllərdə oyuncaq daşlar da yazıq,

Taleyi bu sayaq daşlar da yazıq,  
Sualı cavabsız başlar da yazıq.  
Bu insan nə vaxt adam olacaq?  
Özünün dalınca daş atanın...  
Qaçın özünüzdən, insanlar, qaçın.  
Qaçın özünüzə, insanlar, qaçın!

*14 may 1998*

## TELEQRAF VƏ AVTOQRAF

Bu ocağın adı keçmiş,  
Bu ocağın odu keçmiş.  
Ocaq başında kim isə,  
Könlümü ala bilməsə,  
Hovunu ala bilməsə,  
Alov dili göyü qarsar.  
Göy yanardı əski tək,  
Alov daşardı ocaqdan,  
Qorxduğumu gören babam,  
Deyərdi, qorxma, göy yanmaz.  
Yuxarıdan Allah baxır,  
Baxır yanan ocaqlara,

Baxır bir də  
Odlə oynar uşaqlara.  
Baxır bir də ocaqlara  
Su endirən böyüklərə.  
Bu ocağın odu keçmiş,  
Bu ocağın adı keçmiş.

*24 may 1998*

## ÜRƏYİMƏ ARXAYINAM

Ürəyimdən  
Dan yerinə yollar gedər;  
Yollar dönər, işıq yükü yormaz onu;  
Ürəyimə  
Xoş xəbərlər yolu açıq,  
Boş xəbərlər, bəd xəbərlər yolu bağlı.  
Yüz ayaqlı, min ayaqlı nəhs xəbərlər;  
Qolu bağlı, yolu bağlı.  
Ağ yolların yolu açıq,  
Hər çəhlimə qarı açmaz  
Ürəyimə arxayınam.

Köç yükünü  
Bu yollara dartan çıxar,  
Yabısını yəhərləyib yortan çıxar.  
Bu yollara yük daşımayan  
yurddaş çıxar.  
Bu yollarda qoyun otlar, quzu mələr,  
Bu yollara xayın çıxsa,  
yurddaş çıxar.  
Qurd xislətin yaxşı tanır  
Ürəyimə arxayınam.  
Kimdi qorxmaz igidlərə,  
Qurd ürəyi yeyən - dedi.  
Bunu belə deyən dedi.  
Qurd ürəyi görməyən var -  
Qurddan girəvəcil - ürəyi yeyənlə  
Qurd xislətli olanla  
Qonşu olmaz ürəyim  
Ürəyimə arxayınam.

*9 may 1998*

\*  
\* \* \*

Qoy küləklər darağım,  
Qoy düzənlər varağım,  
Qışı aranda qalım,  
Yayı yaylağa çıxım.  
Buludlar çətrim olsun.  
Mən şer yazmasam da,  
Çölləri varaqlayan -  
Sinənizdə açdığım  
Hər cığır sətrim olsun.

*1998*

**YADIMDAN ÇIXMAZ GECƏ**

Yadımdadır o axşam,  
Yadımdadır o gecə  
Qanlı yanvar gecəsi.  
O başımız,  
ürəyimiz,  
Səsimiz, harayımız.  
Oda tutulan gecə.  
Qanlı yanvar gecəsi;

Qara yanvar gecəsi.  
Ölənimiz çox idi.  
Şəhidlər meydanında  
Ünvanlısından daha çox,  
Qanından göyərüb  
Bir anda qalxanlarımız  
daha çox.  
Torpağa dönənlərimiz  
daha çox.  
İşıqlı pəncərələri  
Gülləyə tutulanlarımız  
daha çox.  
Tankların altına girib  
Çevirmək istəyənlərimiz  
daha çox!  
Mən əli çəlikli  
çıxmışdım küçəyə,  
Yanımdan keçən soldat  
mənə atmadı.  
Qışqırdım: - vur məni, cəllad,  
O cavan uşaqlara dəymə.  
Məni vurmadı soldat.  
Bəlkə onun da babası vardı,

Çəliklisi vardı.  
O gecə küçələrdə,  
Vuruşan müqavimətdi,  
Səsdı, haraydı.  
Qadın nifrəti,  
Qadın hiddəti aydın...  
Ölümə gedənləri,  
Qorxan çəkilən görmədim!  
Xalq əli yalın,  
Gedirdi güllə yağışına.  
Əli yalın vuranların,  
Beyni qandı.  
Beyni yalınlar da vardı...  
Beyni yalınlar  
Özünü pis qorumurdu.  
Belə davada,  
Belə havada,  
Yatanlar da vardı.  
Allah, bizi  
Gönü qalınlardan qoru,  
Beyni yalınlardan qoru.  
O gecə yaddan çıxmaz,  
Şəhidlər yaddan çıxmaz.

Allah, bizi günün gündüzündə  
Gəzənlərdən qoru,  
Gözdən itənlərdən qoru  
Bir də, bir də  
Mürgüyə gedənlərdən qoru!

*20 yanvar 1998*

### **ÇƏTİN OLACAQ**

Ulu tanrım, hifz et məni,  
Pəh-pəhinən, alqışlarla,  
Qaldırsalar dağ başına.  
Tumarınnan, lay-layınnan  
Haman dartıb endirəcək,  
Qara yellər ah-vayınnan.  
Nənni asıb yellətsələr,  
Yeli əyib sındıracaq  
Nəyin qalıb, nəyin varsa...

Ulu Tanrım, hifz et bizi,  
Min qanadlı təriflərdən,

Min qanadlı alqışlardan.  
Sonra bir gün - min sifətli  
Söyüşlərdən, qarğışlardan.  
Bunlar elə bir gün əvvəl,  
Nənni qurmuşdu,  
Çələnglər toxumuşdu.  
Şöhrət atları da  
Qoşa-qoşa durmuşdu,  
Çaparlıq eləməyə...  
Lənət hamısına,  
Lənət yüzünə, mininə, cəmisinə.  
Ey mən, sənə demədimmi?  
Ayıq ol,  
O əllərin yüzündən birinin  
Payına layiq ol.  
Zamanın bircə sapı  
Dartılırsa bir andaca,  
Uçar  
O şöhrət evciyi,  
O tərif odası,  
O layla nənnisi,  
O yuxu nənnisi.  
Üzü aşağı gəlmək,  
Uçrumlardan enmək  
Çətin olacaq



Çilik-çilik olmaq -  
Heç nəylə bitişməmək  
Çətin olacaq.  
Bundan sonra  
Bu çətinliklərə  
Qonşu olmaq da  
Çətin olacaq.  
Ulu Tanrı, hifz et bizi.

*dekabr 1998*

### HASAR İÇİNDƏ EVLƏR

Bu necə bağçadı, bu necə bağdı,  
Bülbül oxuyanda qovurlar onu.  
Ya da dinləmirlər; yorulur, susur.  
İstəmir sağsağan dinləsin onu.  
Ya da istər,  
İstəmir, nəşə istəmir...  
Bütün səslilərin kəsilib səsi.  
Yox kəsilməyib,  
Küləklər danışır öz dillərində,

Küləklər oxuyur öz dillərində.  
Burda günahından qorxan adamlar...  
Dillilər dillənmir, dilsizlər dinir.  
Nə cavan cavandı, nə yaşlı yaşlı,  
Salamdan-kəlamdan uzaq adamlar.  
Adamlardan uzaq adamlar,  
Bu yalquzaq adamlar.  
Burda: adamlar ağacdı,  
ağaclar adam.  
Ağaclar danışır ağıllı-başlı,  
Yarpaqla yarpağın qonşuluğu var.  
Ağac budaqları aşır hasarı,  
Yerə də, göyə də baxır ağaclar.  
Bu hasar içində qürrəli evlər,  
Bu evlər içində çoxusu tənha,  
Çoxusu zarıncı, çoxusu pəltək.  
Ədası qırılan köhnə adamlar,  
Ədası boğulan təzə adamlar,  
Bu hasarın çölündə  
qıvrılan itlər,

Hasarın içində yedəkli itlər  
Divarı gəmirir, daşı gəmirir.  
Məqam axtarırlar həvirleşməyə.  
Pişiklər, pişiklər marıqda yatıb,  
Məqam istəyirlər mazaqlaşmağa.  
Hasardan baxmağa qorxan adamlar  
Üzü yox üzünü göstərməyə də,  
Üzü yox üzlərə görünməyə də -  
Hasarlar içində qurulu evlər,  
Burda günahsızdı itlər, pişiklər.  
Bir də ağaclar...  
Və bir də yoxdu heç kəs  
Ən günahsız adam, səni deyirəm:  
Boylanma, bu hasar boy verməz sənə.  
Biri də sənindi hasar daşının...  
Biri də mənimdi hasar daşının...

*23 yanvar 1998*

**SÖYLƏMƏLƏR, SƏSLƏMƏLƏR,  
HARAYLAR**

*Anara*

Dədəm Qorqud!  
İnsan didir bir-birini,  
İnsan yeyir bir-birini -  
İnsan yeyir təbiəti,  
Yeyir fərqinə varmadan,  
Yeyir qurusuna, yaşına baxmadan.  
Hardasan, qoşa-qoşa ağaclarım,  
Zeytunum, palıdım, nərbəndim, hardasan,  
Gəlinsayaq sərvlərim yanı üstə.  
Dağ dilində, çay dilində, od dilində harayın,  
Quzu ceyrənlər ağlayır,  
Yırtıcılar toy dəmində.  
Dədəm Qorqud, söyləməm:  
Qayalar söykənmək üçündü  
Daşlar güllə əvəzi,  
“Daş bitən yerlərdə ağac bitirin  
Torpaq üstündə daşlar yasdığımız”.  
Zədələməyin ağacları,

Ağaclar körpüdür.

Sellər baş aparanda körpüdür ağac,  
Qəbri ağacdandı

İgid döyüşçülərin

Qılıncının dəstəyi ağacdandı.

Ulu peyğəmbərdən qalan töhfədir

Bulaqlar başında bitən ağaclar -

Ağac bitməyən yerdə

Ağıl da göyərməz.

Dədəm Qorqud, söyləməni:

Qan tökməyin, qorxun qandan,

Qorxun, qorxun nahaq qandan.

Yaşı kəsmək başı kəsmək deməkdi.

Köhlən atın qədrin bilin ki, qulan verər.

Dədəm Qorqud, Uruz dedi bunları:

“Məkkə ilə Mədinən qarısı ağac?!

“Böyük-böyük suların körpüsü ağac”.

“Zülfüqarın qını ilə dəstəyi ağac”.

Dədəm Qorqud, bu söyləmə haraydı,

Bu harayı, bizim dildə kim əkdİ?

Əkəni də gördük, qanla suvaranı da,

Sonra qanda çiməni də...

Ağacın dibini gördük, suyanları da.

Qansız ağaclardan darağacı quranları da

Cəllad daha qansız olur,

Dar ağacının ipi bərk olmayır,

Onda cəllada “yazıq”.

Ağacı yedi insan, meşəni yedi,

İnsana yazıq.

Qurunu yedik

Yaşı da yoxdu.

Göyə qalxan tüstü qaldı,

Göyə yazıq: tüstüyə yazıq.

Öləne qəbir yeri qalmadı- öləne yazıq,

Yaşını deyənə “yazıq”

Ağacların dibindəki torpağa yazıq.

Dədəm Qorqud, söyləməni:

Allah - allah deməklə iş aşmaz,

Allaha üz tutun.

Allah qan sevməz

Qorxun qandan.

1998

YALANLAR

Durur qarşımızda harada dursaq,  
Boyalı yalanlar, rəngli yalanlar.  
Gəzdi, görünməzdi, hava donunda-  
Geyimli, kecimli, zəngin yalanlar.  
Açır qarımızı doğrudan qabaq,  
Yeyir içimizi yaman yalanlar.  
Mələməkdə mahir, hürməkdə mahir,  
Samanlıq yalanlar, saman yalanlar.  
Hürməyi seçilməz mələməyindən,  
Daş-qumu keçirib söz ələyindən,  
Yalançı olarsan, yalan almasan.  
Yalan tarlasıdı yalançı dillər,  
Əkər də, səpər də, biçər də asan;  
Bu gün yenə yalan döydü qarımı,  
Yalan çox asanca qırdı qarımı.  
Bu şerimi bitirməyə qoymadı...  
Biz yenməzdik, yıxılmazdıq,  
Bizi bu yalanlar yıxdı...

1997

BU YANVAR GECƏSİ

Ayı tutqun,  
Ulduzları yorğun gecənin  
Lallığına qərq olmuşam. Elə bilirəm,  
Elə bilirəm yay şumunda,  
Sonuncu kəsək kimi  
Büzüşüb qəhr olmuşam.  
Bir toxum göyərtməyə nəmim,  
İstiliyim çətin çata.  
İçimdə içim cadar-cadar,  
Torpaqda gücüm cadar-cadar,  
Saz tutan əlim cadar-cadar,  
Söz deyən dilim cadar-cadar.  
Gecə o qədər nazik,  
O qədər yumşaq ki...  
Əl vursan kəpənək kimi toz olar.  
Elə bir məqam ki, indi  
Aclığım da özümündür,  
Toxluğum da;  
Yoxumda varlığım da,  
Varımda yoxluğum da.

Xoşum da gəlmir bu dəm;  
Çoxların çoxluğundan.  
Azların azlığından:  
Azlar toxluqdan öləcək,  
Çoxlar da aclığından.  
Gözüm yaxşılar axtarır,  
Yaxşılıq ağır daşdır,  
Hamı götürən yük deyil,  
Yaman ütükdür, çevikdir.  
Böyük-böyük danışandır,  
Amma böyük deyil.  
Ehtiyac əhlət daşdır,  
At deyil, tamah deyil.  
Ömürdə nə vaxtsa bir dəfə  
Başın dəyər.  
Ehtiyac müəllimdi deyirlər,  
Mirzə Cəlilə dərs verdi.  
Dərs verə bilmədi Mirzəyə,  
dərd verdi.

Bir gün Mirzənin evinə getdi,  
Çağrılmamış qonaq kimi.  
Həmsöhbət oldu Mirzəyə  
Elə “kövrək” elə “səmimi”.

Əluna qüvvət oldu Mirzənin  
Əlyazmalarını yandıran məqamda.  
İüyürdü Əzrayıl çağırmağa,  
Əlümlə üz-üzə duran məqamda.  
Mirzəni can üstə qoyub getdi.  
Yeni ünvanlar tapmağa  
Yamanlıq  
çətin ki, dən ola torpağa.  
Yaxşı ki, yamanlığı əkən azdır,  
Əkəni varsa da biçəni azdır,  
Biçəni varsa da döyəni azdır.  
Yaxşının yaxşısıdır - deyəni azdır.  
Yenə - ehtiyaca gümanım qalır.  
Azacıq büdrədin yanında hazır!  
Şair qarısında üç ağac bitir,  
Allahdan, tanrıdan hədiyyə kimi.  
Ehtiyac qurudu, ehtiyac bitir,  
Allah bu vergiyə “hə” deyən kimi.

1997

\* \*  
\* \* \*

Məni didən yanandan çox,  
Məni qanmaz qanandan çox  
Məni danan... danan ha çox.  
Mən qəribəm, vallah, qərib.

Dəli dağın  
    gül-çiçəyi tapdandı,  
Dağ nəfəsi, dağ küləyi tapdandı.  
Durnaların gələcəyi tapdandı,  
O dağ tənha, o dağ qərib.

Qane oldun it damına,  
Balta çaldın inamına,  
Ölümləri çək kamına,  
Gizli-aşkar ah-vay qərib.

Göylərə tutdum əlimi,  
Ey həmdənim, tut əlimi!  
Mən yurdunda, yurdsuz kimi...  
Göy üzündə Allah qərib.

## AZƏRBAYCANIM

Üfüqdən üfүqə nur səpər yazı,  
Vətəndir, torpaqdır könül dünyası,  
Şöhrəti özünə şöhrət olası,  
Əyilməz qaladır Azərbaycanım!

Odundan od verdi səadətimə,  
Sözü yelkən oldu söz sənətimə,  
Sabahın qələbə səltənətinə  
Vüqarla addımlar Azərbaycanım.

Onun qanadıdır ərzin qanadı,  
Zülmün binasını oda qaladı.  
Bu gözəl torpağın ünvanı, adı,  
Bu gözəl adamlar Azərbaycanım.

Döşündən süd verməz ağlar-sızlara,  
Toy istər, toy qurar oğul-qızlara.  
Taleyi uğursuz, işıqsızlara,  
İşıqlı dünyadır Azərbaycanım.

*noyabr, 1997*

Zəfərlə, hünərlə heykəl yaradan  
Biri min adamdır, mini bir adam.  
Vətən keşiyində yaraqlı ata,  
Nəğməli anadır Azərbaycanım!

*oktyabr 1997*

\*  
\* \*

Papaq tapdıq, baş axtardıq,  
Üzük tapdıq, qaş axtardıq,  
Özül tapdıq, daş axtardıq,  
Mat-məəttəl qalmışam!

Çölü içindən qaranlıq  
İçi çölündən dumanlı,  
Duru gözlərdə fırlanır  
Mat-məəttəl qalmışam.

Şübhə əkdin töhfə bitməz,  
Qanlı əldən tövbə bitməz,  
Bilir bunu heç nə bilməz,  
Mat-məəttəl qalmışam!

Yaraq itdi cəng yerində,  
Boş qafa pərsəng yerində,  
Pişiklər pələng yerində,  
Mat-məəttəl qalmışam.

Bilməm bu nə oyun-moyun,  
Qurd gördüm itlə qolboyun,  
Sümük atdım: “yeyin, doyun...”  
Mat-məəttəl qalmışam!

*sentyabr 1997*

### SINMA

İlahidən gələn səsi  
Tutdu bu gün könül dalğam:  
“Sinma, şair, hər vurğudan,  
Hər zərbədən sinma, insan”.  
Bilmək çətin: əsrin daşı  
Yüngül olur, ağır olur.  
O bəlkə bir adi yarpaq...  
Göydən düşür - nağıl olur.

Sınma, şair,  
sınmağınan  
Əyilməyin bir olacaq.  
Yalan, böhtan cəhrəsində  
Əyirməyin bir olacaq.  
Odsuz-külsüz ocaqlarda  
Əriməyin bir olacaq.  
Əzil, xışlan, sınma qəti  
Sınıq salma bir milləti.

Sınma, şair, sınmağınan  
yıxılmağın bir olacaq.  
Yıxılmaqla  
yox olmağın bir olacaq.  
Ünvanına qara ləkə  
yaxılmağı bir olacaq.  
Sınmağınla çilikliyin bir olacaq.  
Qəlpə-qəlpə kiçikliyin bir olacaq.  
Sınanların taleyini  
bundan daha yaman gördüm,  
Sınanları  
tumar payı,  
Sığal payı uman gördüm.  
Bu tumarlar, bu sığallar,

Şapalağa dönəndilər,  
Öz başına öz əliylə döyəndilər.

Sınanları  
müti gördüm, əfəl gördüm,  
Sınanların bölümünü, ölümünü  
Əzrayıldan əvvəl gördüm,  
Sınma, şair...  
Göy üzündən gələn sədi  
Yer üzündə qopan səda:  
Zaman səni dağdan atıb  
Dağ dibində tutmasa da,  
Sınma, şair, sınmağınan  
Əzilməyin, əyilməyin,  
Əyriliyə əyirməyin,  
Küləş kimi  
döyülməyin bir olacaq.  
Cəngi qoşaq şer, sənət sözünə,  
Könlümüzün sınıq sazı sınmasın.  
Bu torpağın şairi nə, sözü nə -  
Bu torpağın qarışqası sınmasın.



## İSTİQLAL MARŞI

Mərd igidlər sıralansın,  
Gözlərində alov yansın.  
Günəş çıxsın, ulduz yansın  
İstiqlala gedən yola.

Bu yol dönməz haqqın yolu,  
Əzmini qoş, Vətən oğlu.  
Əhdini qoş Vətən qızı,  
İstiqlala gedən yola.

Bütün nurlar gurlaşacaq,  
Bütün üzlər nurlaşacaq,  
Bütün yollar birləşəcək,  
İstiqlala gedən yola.

Millətimiz qanadlanır,  
Niyyətimiz qanadlanır,  
Cürətimiz qanadlanır,  
İstiqlala gedən yola.

Gözün aydın azad insan,  
Sən hürriyyət yolundasın.  
Mən inandım sən də inan,  
İstiqlala gedən yola.

1991

\* \* \*

Dağlardakı yolların,  
Yollardakı qolların,  
Qollardakı qüvvətin,  
Qüvvətdəki hikmətin  
Carçısı mən olaydım!

Bu sevimli fəsilin,  
Bu canlanan nəsilin,  
Bu şərəfli ordunun,  
Bu şairlər yurdunun,  
Carçısı mən olaydım!

1990

ƏSGƏR ANDI!

Dağdan, daşdan gəlir səsim,  
Xatirələr yolum indi.  
Hünərinə keşik çəkən  
Nəvəm əsgər olub indi.

Avropaya ayıl deyən  
Səda məndim, haray məndim.  
Arzuları Berlinəcən  
Gedən Həzi, Gəray məndim.

Adsız məzar mənimkidi,  
Heykəl olan əsgər mənəm.  
Sinəsində ölməzliyi  
Sağ saxlayan hünər mənəm.

Əsgər andı atəş demək,  
Əsgər andı yürüş demək,  
Vətən mənə oğul dedi,  
Vuruş demək, döyüş demək!

1982

DOĞMA DİYARIM

İstəyi nur, arzusu nur,  
Hər qayası Koroğludur.  
Qəhrəmanlar nər oğludur,  
Bu torpağın, bu diyarın,  
bu diyarın.

Nəğməlidir qışı, yazı,  
Arpa çayı, xan Arazı.  
Taleyini günəş yazıb,  
Bu torpağın, bu diyarın.

Uşaqları qızıl lalə,  
Gülüşləri gur şələlə,  
Ağ evləri bir ağ lalə,  
Bu torpağın, bu diyarın.

Nəğməlidir qışı, yazı,  
Arpa çayı, xan Arazı.  
Taleyini günəş yazıb  
Bu torpağın, bu diyarın.

1978

### QIZLAR BULAĞI

Qədəm gələr, gülüş gələr,  
Dodaqlarda nur incələr,  
Dövrəsində gül qönçələr  
Dolu, qızlar bulağının.

Qara gözə gözlər düşər  
Bulaq başı, bulaq daşı,  
Sənə neçə izlər düşər.

Niyə susdu küçə birdən?  
Ay bulağı içə birdən...  
Qapımızdan keçə birdən  
Qolu qızlar bulağının.

Torpaq südü deyin ona,  
Qədəmin xoş, gəlin ana,  
Gedər arzu bulağına  
Qolu qızlar bulağının.

### MƏNİM QƏLBİM

Səhər-səhər bülbül qonan  
Yaşıl budaq, mənim qəlbim.  
Yarım tənha keçən yola  
Düşən yarpaq mənim qəlbim.

Dilsiz daşa danış deyər,  
Qışa yazla barış deyər,  
Sevən qəlbə alqış deyər,  
Ana torpaq - mənim qəlbim.

Bəzən adi sözdən küsən,  
Soyuq baxan gözdən küsən,  
Bir azacıq "döz"dən küsən,  
Körpə uşaq - mənim qəlbim.

Könül sındı - sınar qələm,  
Köplü daşı qınar qələm,  
Yanar nəğmə, yanar qələm  
Atəş - varaq - mənim qəlbim.

\* \*  
\* \*

Haradan başlanıb ömrüm, bilmirəm,  
Hansı ayrılıqdan, hansı görüşdən?  
Hansı sızıltıdan, hansı gülüşdən?..  
Məni haqlayacaq ölüm, bilmirəm.

Getməz qulağımdan bir səda, bir səs -  
Gecəmdə gün yaşar, günümdə gecə.  
Əvvəli bilinmir, sonu bilinmir -  
Əriyib gedəcək ömrüm beləcə...

1970

### FARS MÜĞƏNNİSİNƏ

Oxu, qardaş!  
    küləkləri, çayları saxla!  
Düşmənin də bu lisanı  
    sevməyə bilməz!  
Oxu, qardaş!  
    Dərələri uc-uca bağla,

Mən bilirəm: nə qüdrətli  
    fatehdir bu səs.

Bu sənətə mən ülvimi, alimi deyim?  
Gözəlliyin qəsbkarlıq gücünə alqış!  
Eh, nə qədər bu ürəkdən aludəliyim  
Ürəyimin öz haqqını əlimdən almış...

Kəlamının bal duzudur  
    ən böyük varın,  
Bu ləhcənlə bülbüllərlə deyişə bildin.  
Türk atalı, türk analı hökmdarların  
Bu lisanla  
    lisanını dəyişə bildin.

Mən yanmıram.  
    Köpüklənib lovğalanmıram.  
Bahar təbli,  
Leysan sözlü əslim olubdur.  
Mən danmıram.  
Danmağı da mərdlik sanmıram,  
Bu lisana Nizamilər təslim olubdur.

Tariximin min illəri yaşar yadımda:  
Qonşusuna od verməyə adət etmişəm.  
Nənəm olub, babam olub hörmət adında,  
Çalağanın dilinə də hörmət etmişəm.

Firdovsinin nə günahı?

səsi uludur!

Xumarlıqdan kar olanın qulağını qaz!  
Bir oğul ki, ana dili üzüquyludur,  
O, şahı, abbası olar, Şah Abbas olmaz!

Mən çapmadım yer üzündə söz ələngəsi,  
Təbriz kimi qıfilli bir  
mücrüm var orda.

Uçurumdur məhəbbətin  
nifrət döngəsi,  
Kinli dəvə çox yükünü qulazlar orda...

Oxu, qardaş! Alqışladım məlahətini,  
Mən xalqımın mərd oğluyam, adil oğluyam.  
İstəməzdim bir nəğməkar məharətini  
Nə zamansa səndən alıb iki doğrayam.

*sentyabr, 1970*

**İT HÜRƏR, KARVAN KEÇƏR...**

Yüyürüb karvanın yanında hürdü,  
Karvan uzaqlaşdı, dalınca hürdü,  
Hürdü, dan yerini görüncə hürdü,  
Qarasına hürdü, ölüncə hürdü.

Adını dəyişib Alabaş olur,  
Adını dəyişib Qarabaş olur,  
Yüz ildi, min ildi hürür beləcə,  
Adını dəyişib Sarıbaş olur...

O qədər karvana hürdü ki, itlər,  
Karvan da bezikdi, it də yoruldu.  
İtə tapşırıldı adam işləri,  
İt hörmətə mindi, kefi duruldu.

Harda yamanlıq var - orda birinci,  
Sümük var, yalı var - orda birinci.  
Səhər zibilliyə birinci çıxan,  
Axşam zibillikdən birinci çıxan...

Bu gün it də hürür, karvan da keçir,  
Qurdlar da qovulub itlə yanaşı.  
İtlər də yalaqsız, yalsız qalıbdı,  
İndi qurd yerində itlər ulaşır.

Əvvəllər it hürər, karvan keçərdi.  
İndi yazıq itə hayan da yoxdu.  
İndi karvan da yox, hürən it də yox,  
İti it yerinə sayan da yoxdu!

1969

### UZAQ DİYARDA BİR GECƏ

Uzaq, uzaq bir şəhərin  
Bir uca mehmanxanasında,  
Oturmuşam tənhalıq libasında.  
Oturmuşam qələmimlə baş-başa.  
Ürəyimlə baş-başa.  
Qərib evinin qapısı  
Yaşmaqlı-həyalı olarmış.  
Qərib olan yerdə  
Telefonun da lalı olarmış.

Az qalırım duram,  
Təcili yardıma zəng vuram.  
(Bir milyon adından).  
Yüyürək həkim gələ,  
Dərdimi soruşa.  
“Tənhalıq təziqim  
Həddini aşıb,  
Yeddi yüz səksənə yaxınlaşıb...  
Həkimin əlinin təması,  
Bir ilıq təbəssüm dəvası  
Bəs edər bir neçə  
Yuxusuz gecə...  
Sonra da yeni bir  
“temperatur”.

İstəsən, indi dur,  
Təcili yanğına zəng vur.  
Hay-küycü maşınlar  
Ulaşa-ulaşa,  
Yanına dırmaşa...  
Deyəsən: beləcə  
Məcrama sığmadım,  
darıxdım.  
Təcili yanğını yığdım...  
Bir-iki bəd kəlmə,

Bir az da cərimə -  
Bəs elər yarım gün.  
Deyirəm özümə,  
Bəlkə sən  
Belə bir nəticə düşündün:  
Nəyinə gərək axı,  
İşığı sırtılmış

dəbdəbələr,

Aşağıdan uca,  
Yuxarıdan alçaq  
Görünən mərtəbələr?  
Nə vermişən  
Araz vadisinə,  
Qarabağ düzünə;  
Yoluna qalxanlı qayalar,  
Kəmərlı çınarlar düzülə.  
Axı səni

Ayağının tozundan tanıyır  
Çoban Ələsgərin

əlləş-pəlləş itləri...

Ehey, pasportumu bəri,  
Otel xanımı,  
Pasportumu bəri...

*Arl-Nim, 1969, Fransa*

**DÜNYANI DƏRK ETDİM**

Çapırdım atımı belədən-belə,  
Üzəngi parlatmaq adətım idi.  
İstəsəm dağların belindən belə  
Bir anda aşardım, nə çətin idi?!

Dünyanı dərk etdim, töyşüdü atım,  
Özüm də bilmədən cilovu çəkdim.  
Az qala yoxuşda yüyəni atıb,  
Atı da çiynimə mindirəcəkdım.

Bu ünvan - taleyim yazan mənzilim,  
Zirvəyə yolundu bu yoxuş demə...  
Məzardan o yana insan mənzili,  
Üfüqdən o yana yol yoxdu, bildim!..

1968

**ZƏHMƏT NƏĞMƏSİ**

Bu düzlərə nur səpilər,  
Xumarlanar ana torpaq.  
Şimşəkləri qızıl yallı  
Kəhər sanar ana torpaq.

Əllərinin bərəkəti  
Bu torpaqda, qoca Bayram,  
Nəfəsində el qüdrəti,  
Qocalığın uca Bayram.

Bərdə yolu - Aran yolu,  
Dilə gəlir qədim şöhrət:  
Var ol işıq, ucal, hünər!  
Yaşa insan, yaşa zəhmət!

O əllər ki, sel qatlayıb,  
Qüdrətini eldən alıb,  
Olacaqdır bu torpaqda  
Qoşa palıd, heykəl palıd.

1968

### BOŞBOĞAZ

İş üstündə boğazıma,  
Yaman keçdi zalım oğlu.  
Çayımı da qabağımdan  
Alıb içdi, zalım oğlu.

Dindirmədik, özü dindi  
Toydan dedi, yasdan dedi.  
Nəyimə kar kim ət yedi,  
Kim su içdi, zalım oğlu?

Kirimədi o bircə an...  
Bu gəvəzə, beyni saman,  
Babasının babasından  
Söhbət açdı, zalım oğlu!

Biğ Cəlil gen şalvar geyib,  
“Çaqqal vurub ovçu Seyib”...  
Bilmir həya, bilmir eyib,  
Sağdı, gicdi, zalım oğlu?

Dedikcə coşdu “ilhamı”,  
Bezdi hamı, qaçdı hamı.  
Axşamacan qabırğamı  
Hədəf seçdi zalım oğlu!

1968



**KEFLİ İSGƏNDƏRLƏ GÖRÜŞ**

*Mirzə Cəlilə*

İsgəndərlə qarşılaşdım  
bir kənd yolunda.  
Bir keflilik nişanəsi  
görmədim onda.  
Fikri bir az dolaşıqdı,  
Öz-özünə danışırdı:  
Cəsarətin olmayanda  
ürəyin olmur;  
Cəsarətin olanda da  
çörəyin olmur.  
Cəsarətin olmayanda  
qorxaq deyirlər.  
Cəsarətin olanda da  
axmaq deyirlər.  
Mirzə, bura gəlişimə  
özüm utandım.  
Şüur gördüm - bir əsrdə  
heç bircə santım  
İrəliyə baxmayıbdır.  
Hələ nə gördüm! -  
Şeyx ağanın təsbehini

Çox əldə gördüm.  
Mən buraya ayıq gəldim.  
Ayıq gəldim -  
Yatanları ayılmaq üçün.  
Qayıdıram - kefliliyə qayıtmaq üçün.  
Hələ neçə Sabir gərək,  
Sən gərək bura.  
Hələ gərək çox inqilab gətirək bura.  
Burda hələ kef məclisi  
keçir gizlicə,  
Yer süpürən çadralarsa azaddır necə!  
Baxdım bir az Naxçıvana,  
Ordubada, Şahbuza baxdım.  
Sevincimdən az qala mən ağlayacaqdım:  
Yol boyunca düzölmüşdü işıq qədəhi...  
Burda isə qızlar gördüm hələ qəhqəhi,  
Şivən olur, Allah, imam azadlığında.  
Dedim belə "azad inam" "azadlığında"  
Azadmıdır inanmamaq,  
şəkk eləmək də.  
Dedilər ki, "bəli, bəli..."  
Ancaq ürəkdə  
Xurafatın çayırları  
köklüdür yaman,

Gərək onun  
zoğlarını  
gizli qırasan.  
Dedim nə vaxt. Bu nə zaman,  
Bu hansı ildir -  
Hey, hey, dünya, yüz təbliğat  
Mücahidi bir  
Mirzə deyildir!  
Burda Mirzə qələmindən  
qaçıb gizlicə  
Neçə kölgə kölgəsini  
sağ görürəm mən.  
Vardır diri addımıyla  
ölü gözənlər.  
Mirzə belə deməmişdi,  
Ay həmvətənlər!  
Deyən doğru danışmağım  
xoşa getmədi,  
Həqiqətin söz mismarı  
daşa getmədi.  
Dedilər ki,  
İsgəndərlik eləmə daha!  
Dedim: Elə İsgəndərəm!  
Dedilər: aha,

Belə ayıq danışmaqda  
Görünür ki, sən  
Yenə keflisən!..  
Dedim: əsla içməmişəm!  
Dedilər: onda -  
Yeri iç gəl! Kefli olanda  
Bəlkə təzə bir geyimdə  
göründü bu kənd...  
Xəyalımda içib gəldim,  
Neçə ili keçib gəldim...  
Pəh-pəh, necə dəyişilib  
Gör indi bu kənd  
Mən kefliyəm. O ayıqdır.  
Kaş ayıq olsun.  
Mirzə Cəlil istəyinə  
o layıq olsun.

*mart, 1967*

**ZAQATALA**

Alazanın gur səsi,  
Bərəkətin ağ donu,  
Neçə bayraq şöləsi,  
Şöhrətə səslər onu.

Burda zirvə görmüşəm,  
Qartal yetişə bilməz.  
Burda qartal görmüşəm,  
Şimşək ötüşə bilməz.

Geyimidir göy alov,  
Palıd olan əzmi var.  
Dağlar qürur yaşadır,  
Babalardan yadigar.

Vadiləri gül açar,  
Ətirlənər gözəllər.  
Qızıl gülü dərəndə,  
Gülə dönər gözəllər.

Tər lan qanad oğula,  
Meydan açan nur qala.  
Doğma Azərbaycana,  
Yaraşan Zaqatala.

Qəlbi dostluq nəğməli,  
Zəhmət, hünər baharlı,  
Maral, cüyür meşəli,  
Dağları var vüqarlı.

1967

\* \*  
\* \*

Biz hər gün doğruluq,  
Hər günümüzü  
üz-üzə gətirə bilirsə,  
qədəmlərimiz!  
Biz hər gün ölərük  
olarsa...  
Olmasın!  
Duruxan dəmlərimiz.

1965

\* \*  
\* \*

Birin birliyi olmur,  
Birlik nədir? -  
İkiliyin birliyi.  
Heçin heçliyi olmur.  
Heçlik nədir? -  
Birliyin ikiliyi.  
Qoymayın ikilik üçlənə,  
Qoymayın təklənə təkliyi!

1965

### MƏNİM YOLUM

Bir yolun yolçusuyam,  
Sürət də gərək, təmkin də.  
Mən şad da olmalıyam,  
Əsəbi də, qəmgin də.  
Gedən çox, yol uzundur  
Səs də çox, iz də çoxdur.  
Bir-birinə bənzəyən

Nəğmə də, söz də çoxdur.  
O gur səslər içində  
Səsimi tapmalıyam.  
Yerimi, yerişimi,  
İzimi tapmalıyam;  
Özümü axtarmalı,  
Özümü tapmalıyam...

15 avqust, 1962

### MƏKTƏB YOLLARI

Uçurur fikrimi bayaqdan bəri,  
Məktəbə yollanan uşaqlar mənim.  
Necə dinləməyim o şən səsləri,  
O səslər içində səsim var mənim.

Parta yoldaşımın tutub əlindən,  
Buradan məktəbə mən də keçmişəm.  
Ömrümün gələcək yollarını mən,  
Orda düşünmüşəm, orda seçmişəm.

Mənalı sözləri müəllimlərimin,  
Aparmış fikrimi, xoş gələcəyə.  
Mən də düşüncəsi, zəkası dərin -  
Bir el müəllimi olaydım, - deyər.

İndi keçib daha, keçib o günlər,  
Baxıram saçıma dən düşüb - ağdır.  
Əlimdə göy çanta burdan hər səhər,  
Məktəbə getdiyim məndən uzaqdır.

Yox, burdan ayrılıb getsəm də hara,  
O günü qəlbimdə yaşatmışam mən.  
Hələ yadımdadır göy çinarları,  
Qaranquş dalınca daşlatmışam mən.

Andıqca o ötən illəri bir-bir,  
Qayıdır keçmişə könül sorağım.  
Məktəb də, səslər də o həminkidir,  
Bir uçmuş əlimdən uşaqlıq çağım.

1962

## NƏĞMƏ OXUYURAM

Dərədə nəğmə oxuyuram, oxuyuram.  
Dərə maqnit kimi tutur səsimi,  
Bir əjdaha kimi udur səsimi.  
Dərədən uzağa bir səs çıxa bilməz.

Mənə elə gəlir dərə səsindən,  
Daş heykəl düzəldir, hellənc düzəldir.  
Nə vaxtsa bir döşdə batan səsimdi,  
İndi zümzüməylə axan bulaqlar.  
Beləsə qoy olsun, onda  
Batmaq istəyirəm dərə boyunda.

Qışqırmaq, qışqırmaq,  
dərəni yarmaq.  
Səsimi oradan dağa çıxarmaq.  
Sonra üfüqlərə, sonsuzluqlara  
Özüm də bilmirəm hara, ta hara...

1961

QOŞMA

Yordu ilhamımı bu qarlı günlər,  
Bir haylı-haraylı yaz istər könül.  
Çəkin tellərini ürək telimdən -  
Hər simi min sözlü saz istər könül.

Gəl, gülüm, köhlən ol qəm yoxuşuma,  
Cavanlıq ruhumu gətir qarşıma.  
Bax bir bu vədəsiz ötən yaşıma  
Könül cavan qalıb, naz istər könül.

Nə yardan namə var, nə yardan soraq,  
Ürək sirdaşında ürəyə bir bax!  
Ay zalım, qələm al, ikicə barmaq  
Ölüm fərmanı yaz, yaz istər könül.

*mart 1961*

OXŞATMA

Açdım əsrin yaxasını  
düymə-düymə;  
Sökdüm əsrin yaxasını  
ilmə-ilmə.

Yaralı-yaralı  
illər  
çıxartdım  
ordan.  
Ağlı, qaralı  
illər  
çıxartdım  
ordan.

Bəzinin tozunu sildim,  
Bəzini toza atdım.  
Zaman baba qışqırdı:  
Ehey,  
Addım lazımdır,  
addım!!!

*1959*

**İRƏLİ HƏYATDIR**

İrəli! İrəli! İrəli!  
Bu səsə, bu sözə əsirəm.  
Yolumda keçilməz şırımlar,  
Bəzən də aşılmaz aşırımlar...  
Görürəm... Keçməyə əsirəm.  
Çağırır yenə də məni bir  
İrəli, irəli sədası,  
Görünməz nöqtəsi,  
Görünməz nidası!  
Gözümdə dayanar o şüar  
Bir insan donunda.  
Mən körpə olaram, o, ana,  
Girərəm qoynuna,  
Uçurar o məni,  
Dərədə, tərədə  
Qaçırar o məni.

İrəli deyirdi -  
Çəkilə-çəkilə düşmən də.  
Topların ağzında

Qıçları gedən də.  
Yıxılan döyüşçü,  
Yıxılan əsgər,  
Qanıyla torpağa yazırdı - zəfər -  
İrəli, irəli, irəli!

Anamdan eşitdim  
bu sözü,  
İlk dəfə mən  
ayaq açanda.

Kəpənək dalınca,  
Nə bilim, bəlkə də  
Bir böcək dalınca  
qaçanda.  
Oyunla başlanır,  
Həyatın əvvəli.  
Mənbəyi, özəyi,  
Bir ana qoynudur  
Həyatın bəzəyi.

İrəli, irəli, irəli.  
Anamdan eşitdim  
Mən ayaq açanda.

Ana uçmaq istərdi,  
Balası irəli qaçanda  
O zaman irəli,  
Əyləncə, oyundu -  
Qanayan barmağım  
Otlarla sarındı,  
Şehlərlə yuyundu.

İrəli, irəli, irəli.  
Məktəbə açıldı ayağım.  
Əlimdən müəllim  
yapışdı,  
Tanıtdı yolları.  
Büdrəyib gəriyə  
boylandım,  
Dilləndi  
babamın məzarı!!  
İrəli, irəli,  
irəli həyatdır -  
İrəli qanaddır!

1959

“KÖHNƏLİK”

*Torpaq ənənəsi*

*Şər səpəsən, xeyir bitə,  
Tənqid səpəsən şər bitə.*

Sünbüllər dən tutur  
Min il əvvəlki kimi.  
Sünbüllər dən deyil, səs bitirəcək,  
Qapacaq, yeyəcək qulaqlarımız.  
Səslər səpiləcək, toxumluq səslər, -  
Torpaq dən yerinə səs yetirəcək.  
Dadını duyacaq ayaqlarımız.

Təbiət nə qədər mühafizəkar,  
Təbiət nə qədər köhnəpərəstdir,  
Torpaq qəribədir,  
Yonca da, qanqal da səpəsən-bitirir  
Bitirir belə yüz il əvvəlki kimi.

1958



\*  
\* \* \*

Bu torpağın güneyi yaz,  
Quzeyi bənövşəli,  
Baharı qarlı dağlı,  
Payızı göy meşəli.

Bu yurdun gözəli gül,  
Əhdini gülə yazdı.  
Bu yurdun daşı ollam,  
Bu yurdu sevmək azdı!..

1957

### FİKİRLƏR

Dolanırıq ikimiz -  
Dolanırıq aləmi.  
Gah sən gəmi, mən dəniz,  
Gah mən dəniz, sən gəmi.  
Gah mən qələm, sən varaq,  
Gah sən varaq, mən qələm.  
İkimizi qucaqlar

Eyni sevinc, eyni qəm.  
Gah mən ağlar, sən gülər,  
Gah sən ağlar, mən gülər;

1957

\*  
\* \* \*

Sallanıb Araza  
Dəyən söyüddən,  
Dərdini sulara  
Deyən söyüddən  
Yarpaq gətirmişəm.

İlanlı dağın da  
Köksünü çarpmışam.  
Zərdüştün odunu  
Axtarıb tapmışam;  
Sinəmə basmışam -  
Ocaq gətirmişəm!

1957

**BƏNÖVŞƏ**

Yaz gəldi, qan coşdu, sular çağladı  
Bitdin kol dibində yenə, bənövşə.  
Alışdı ürəyim, yandı ürəyim  
Baxma məlul-məlul mənə, bənövşə.

Sənin ahındırmı yoxsa buludlar,  
Donan göz yaşındır əriyən bu qar.  
Məni də unutdu bir sevdalı yar  
Mən də bənzəyirəm sənə, bənövşə.

Gəl bu bahar çağı matəm qurmayaq,  
Yetim quzu kimi boyun burmayaq.  
Yar gələr deyərək yolda durmayaq  
Çətin ki, insafsız dönə, bənövşə.

1957

**İKİ QƏLBİN DUYĞUSU**

Bir qoca kişiylə, bir cavan oğlan  
Gəlib bir küçədə üz-üzə durdu.  
Hər iki adamın baxışlarından  
Bir hisslə yoğrulan qəm oxunurdu.

Qoca gəncə baxıb salırdı yada  
Gəncliyi - ömrünün ilk çiçəyini.  
Gənc isə qocanın baxışlarında  
Görürdü özünün gələcəyini.

1957

**O NİYƏ KÜSDÜ?**

O, məndən küsübdür bu axşam yenə,  
Günahsız günahkar olmuşam yenə.  
Doğrudan qızları duymaq çətindir,  
Gəl indi dil tapıb küsəni dindir.  
Lakin çox çəkməyir, danışırıq biz,  
Özümüz bilmədən barışıraq biz.  
Bu, şeytan qızların ruhuna bax sən,  
Öpüşlə barışır öpüşdən küsən.

1957

**BAKIDA ZEYTUN**

Deyirsən, əlimlə dəyişən şəhər,  
Bax necə yamyaşıl, necə qəşəngdir.  
Zeytuna bürünən geniş küçələr  
Bakını Madridə bənzədəcəkdir.

Öyün əməlinlə alim, dost, ancaq  
Bakıya Madriddən gəlməsin səsin.  
Bakıya gəl elə gözəllik quraq  
Qoy bizim şəhərə Madrid bənzəsin.

1957

**RƏSSAM ANA**

*Nazim Hikmətə*

Danışır, kükrəyirsən -  
Dəniz nədir, ümman nədir...  
Nəşən mənə nəşə verir,  
Qəmin mənə qəm gətirir.  
Dolur bəzən mavi gözün,  
Elə bil qəm dəryasıdır.

Qalxıb-enən sinən sanki,  
Anadolu yaylasıdır.

Danışırsan, üzərinə  
Sual üstədən sual yağır.  
Ancaq məni dinləyəndə  
Başından od-alov qalxır.  
Bir anlığa lal durursan,  
Bulud kimi tutulursan.  
Belə bilsəm lal olardım,  
Belə bilsəm danışmazdım.  
“Anan varmı” - soruşmazdım.  
Mübarizə şairisən,  
Yaddır sənə qüssə, ələm.  
Fəqət ana adı gəlcək  
Sevincini apardı qəm.

Susdun, susdun, ey sənətkar,  
Alnındakı bu qırışlar,  
Ağrı dağın ətəyində gördüyüm  
Pillə-pillə cığırlara oxşadı.  
Susdun, bir ana xəyalı,  
Saçlarını oxşadı.  
Xeyli susdun, susdu sinəndə ilham,

Yavaşca dedin: “Rəssam idi anam,  
Rəssam idi, sonra gözü tutuldu”.

Daha danışmadın; söz mənim oldu.  
Gör mən nələr eşitdim, nələr yazdım,  
Gözlərim çıxsa belə sarsılmazdım.

Sarsıldım, yandı sinəm,  
Sinəsi vulkan  
bir dağ kimi.

Saraldım çiçək kimi,  
Qaraldım torpaq kimi.  
O, yalnız ana deyil,  
O, həm də sənətkardı.  
Analıq eşqi qədən,  
Sənət eşqi də vardı.  
Nur aşiqi bir rəssamın  
Gözünə zülmət çökdü.  
Zaman onun gözünə  
Göz dağı çəkdi.

Çökdü, çökdü qəlbinə qəm  
Gözünə zülmət bir aləm.  
Artıq, artıq uğrunda  
Həyatını verdiyi

Bir həyatı görmədi.  
Dibində boy atdığı,  
Hüsnündə neçə-neçə  
Tablolar yaratdığı  
Bir elatı görmədi.  
Bəlkə verdi  
gözlərinin nurunu  
Oğlu yatan  
zülmət zindan  
ışıqlana.

Nələr duydum ana, sənətkar ana.  
Necə qıydı sənə  
kor təbiət.

Qıydı anaya,  
qıydı rəssama,  
qıydı sənətə,  
qıydı ilhama,  
nankor təbiət.  
Bəlkə də yanılıram,  
Bəlkə belə deyildi.  
O ananın gözünü  
Təbiət bir səma bildi.  
Səmanın buludları,  
Endi mavi gözünə.  
O bəlkə buludları

Bir pərdə eləyərek  
Öz səmavi gözünə,  
Günəşdən də bir yeni  
Rəng alım deyirdi.  
Bəlkə, bəlkə Günəşi  
Oz doğma Vətəninə  
Endirmək istəyirdi .

Çökdü, çökdü qəlbinə qəm  
Gözünə zülmət bir aləm...  
Bahar aşiqi rəssam  
İlk baharı görmədi.  
Tablosunda can verdiyi  
Canlıları görmədi.  
Görmədi yerləş verib,  
Dil verib, gülüş verib  
Böyütdüyü oğlunu.  
Ancaq fırça götürdü  
Yenə də çəkdi onu.  
Çəkdi, axşam çəkdi,  
Səhər çəkdi.  
İndi əl deyil,  
İndi göz deyil,  
Duyğular, hisslər  
çəkdi.

Çəkdi, çəkir yenə də...  
Yeri, göyü - ərşi çəkir...  
Yurdunun göylərində  
Doğacaq Günəşi çəkir...

1956

### ŞƏRQİN ÇAĞRIŞI

Bugün yenə qoca Şərqi  
Çağrışını eşidirəm.  
Bu gün Böyük Səhra kimi  
Od içində yanır sinəm...  
Bu gün elə coşuram ki...  
Ağ Nil nədir, Göy Nil  
nədir,  
Neçə dəniz, neçə ümman  
Sanki mənim qəlbimdədir.  
Qəlbim qara daş deyildir,  
Bəşər dinə, mən lal olam,  
Port-Səidə alov yağa,  
Mən evimdə xoşhal olam.  
Yox, Nil üstə yağan  
mərimi



\* \*  
\* \*

Hardasan, hardasan, dağlar küləyi.  
Sındır qapıları, qır pəncərəni.  
Qayalar qartalı, yollar kəkliyi,  
Tarlalar gözəli çağırır məni.

Qaçım həkimlərin əlindən artıq,  
Dava da, dərman da gərəyim deyil.  
Dünyaya yatmaqçün doğulmadım mən,  
Ürək nəğməsizsə, ürəyim deyil.

Dərələr keçərəm, çöllərdə qallam,  
Çaxan ildırımından mən səs istərəm.  
Qanım çatışmasa, çaylardan allam,  
Yorulsam, küləkdən nəfəs istərəm.

Barmağım qanasa, qoy mehlər yusun  
Yaramın məlhəmi göy otlar olsun...

1956

AY ƏMİ

*Əmim Zeyvəliyə*

Ağ saçlı qış gəlib düşdü araya,  
Yaman getdi nazlı bahar, ay əmi.  
Yenə tutdu Biçənəy\* in yolunu  
Əsən çovğun, sovrulan qar, ay əmi!

Vaxt aparır qar kürümək, buz eşmək,  
Qar-top meydanına topla girişmək,  
Yada düşcək bu zəhrimar sürüşmək,  
Yaddan çıxar hər etibar, ay əmi.

Qoca dünya qocaldıbdır çox insan,  
Sən də ömrü o günlərə yaxın san!  
Gözdən uzaq, könüləsə yaxınsan,  
Əbədi bir məhəbbət var, ay əmi.

1956

.....  
\* *Biçənək - Şahbuzda kənd*

\*  
\* \*

Ömrümdə qış görmüşəm, ömrümdə yaz  
görmüşəm,  
Gəlin bahar görmüşəm, qılınc ayaz  
görmüşəm,  
Qış olub - ağlamışam, yaz da olub -  
gülmişəm.  
Qış olub - yaz bilmışəm, yaz olub - qış  
bilmışəm.

Aynaya bənzəməyib ömrüm bir üzlü ola,  
Ömür gərək gecəli, ömür gündüzlü ola.  
Adam var göy alışı, dönüb gözucu  
baxmaz,  
Axan ulduz görəndə fikri - xəyalı axmaz.  
Yaranıb günlə doğub, günlə də batmaq  
üçün,  
Sanar gündüzü yemək, gecəni yatmaq  
üçün.

1956

\*  
\* \*

O öldü qəlbində, dilində zəfər,  
Ölmədi saf eşqi, zəfər nidası.  
Topların səsinə Berlinə qədər  
Getdi onun səsi, onun sədası.

Çox illər keçibdir dediyim gündən.  
Yeni bir ahənglə axır göy su da.  
İndi o sahilə duymayıram mən  
Qumbara səsi də, barıt qoxusu da.

Elə bil rəngini dəyişib yer də,  
Dava, qan görməyib sanki bu diyar.  
Sahil boyundakı kənddə, şəhərdə,  
Nə sınıq pəncərə, nə uçq ev var.

Baxıram keçdiyim eldə, obada,  
Ötən vuruşlardan bir iz də qalmır.  
Yox, yerin yarası sağalmışsa da  
Qəlbimə vurulan yara sağalmır.

1956



**HÜSEYN HÜSEYNZADƏYƏ**

Şeirdən, sənətdən söhbət düşəndə  
Şair, gözlərimdə bir dağa döndün!  
Bahar aşiqisən, el aşiqisən,  
Onsuz nə baxçaya, nə bağa döndün.

Vurğundan söz saldın saz aləmində,  
Vardır öz səsin də, öz aləmin də.  
Min yeni söz gəzdin söz aləmində, -  
Yazdıqca yazısız varığa döndün.

Gənclik qədəmlərin xoşsa da bizə,  
Qədəm qoy sənətdə doxsana, yüzə.  
Ağsaqqal olsan da gəncliyimizə,  
Uşaqlar yanında uşağa döndün.

Gözəllik eşqindən doymadı ürək,  
Sevdana yar oldu sevdalı mələk...  
Səhərin anası yadına düşcək,  
Unudub hamını Qazaxa döndün.

Məşədə səslədin meşəbəyini,  
Sevdin dağ döşünü, çoban neyini...  
Bulaqlar səslədi şair Hüseyni,  
Özün söz axınlı bulağa döndün...

*Bakı, Oktyabr, 1956.*

**GÖZƏL**

O, boylandı pəncərəmdən,  
Dedim getmə, dayan gözəl!  
Gəl saz alıb seyrə çıxmaq,  
Sənə xoşdur hayan, gözəl!

Sinəm üstə baş qoyaraq  
Xumarlandı o gül yanaq.  
Ürəyimdə idi bu vaxt,  
Ürəyimi duyan gözəl...

Demə, könül doğru saymış,  
Gördüklərim yuxudaymış..  
Pəncərədən düşən aymış  
Sinəmə baş qoyan gözəl...

1955

## DAĞLAR

Bahar can gətirdi  
                    dərəyə, döşə,  
Bəzəndi hər qarış torpağın, dağlar.  
Verdi obalara gül-çiçəyini  
Gözləri yol çəkən yaylağın, dağlar.

Soyuq bulaqların zümzüməsinə,  
Həzin tütək səsi qarışdı yenə.  
İnsansız bər-bəzək kəfəndir sənə,  
Gəldi insan adlı qonağın, dağlar.

Könlüm ayrılmayıb oylaqlarından,  
Mən yol su içmişəm bulaqlarından,  
Sağınçı qızların dodaqlarından,  
Duyulur ətirli qaymağın, dağlar.

Canlı şəriyyətdir, bu el, bu elat,  
Hər mələyən quzu, hər kişneyən at.  
Qurulur qoynunda min toy, min büsat  
Qəlbə can verir, bu çağın, dağlar.

Odur bir-birindən yenə aralı  
Sürülər otlayır, ağı, qaralı.  
Hüsnündən doymayıb şair xəyalı,  
Nə qədər gözəldir o çağın, dağlar.

1955

## ÇÖLLƏR

Ceyran qaçar, yorular,  
Qartal uçar, yorular,  
Ağ saçlı Muğanımda.  
Mən nəğməylə, mən sazla,  
Mələ axan Arazla  
Axar ürək qanım da.

Deyirəm güc də, səs də,  
Belə coşsun həvəs də,  
Kürüm Yer kürəsində  
Bəlkə birinci olar.  
Quşyoran Kastilya\*da  
Mənim Ceyran çölümün  
Ancaq bir küncü olar.

.....  
\*Kastilya-Amerikada düzənlik.

Səmada ulduz yanar,  
Sizdə əlvan çıraqlar;  
Səmanı bulud örtər,  
Sizi könül qucaqlar.  
Yazda yaşıl geyinər,  
Payızda sarı çöllər.  
Təbiətin əbədi  
Bəhrəsi, barı çöllər.

Səmadan baxsan əgər,  
Muğan səma görünər.  
Şirvanın bir parçası  
Atakama\* görünər.  
Qış - üstünü qar örtər,  
Bir pambıq yorğan kimi.  
Yaz kotanlar varaqlar,  
Yeni bir dastan kimi.

1955

.....  
\* Atakama-Amerikada düzənlikdir.

\*  
\* \*

Qoy dağların sinəsində  
Tunc sinəm də dönsün dağa.  
Arzularım bulaq olub  
Qonşu olsun hər bulağa.

Şimşəyilə qorxutmasın  
Kəpəz məni, Murov məni.  
Üşütməsin yay səhəri  
Şah düzündə qırov məni!

1955

### YARI GÖZLƏR

Bağban bağda barı gözlər,  
Heyva gözlər, narı gözlər.  
Ömrümdə min tufan olsa,  
Könlüm düz ilqarı gözlər.

Güldən ayrı var mı bülbül?  
Heç baharsız açarmı gül?  
Vurulmasa qəlbən könül  
Hansı ürək yarı gözlər?!

Küsmüş ümid, arzu, istək,  
Boyun bükür bənövşə tək.  
Onda açmış min gül-çiçək,  
Bir xəzanda xarı gözlər.

Gənclik eşqi bir səadət,  
Həm sevdadır, həm məhəbbət.  
Hicran ilə yansa Məmməd,  
Yenə vəfadarı gözlər.

1955

### ÇINAR

Əsir dağ küləyi, əsir aramsız,  
Əyilir gah sola, gah sağa çinar.  
Sənin səyyar qəlbini, elə bil, ay qız,  
Göstərmək istəyir torpağa çinar.

Onun dibindəcə neçə oğlana,  
Sən könül vermişən, könlün var kimi.  
Fəqət sevilmədin, çünki min yana,  
Min yana əyildin o çinar kimi.

### GƏL BARIŞAQ

Nə keçdi aramızdan,  
Üzün döndü de nədən?  
Axı ayrılıq üçün  
Səni sevməmişəm mən?!

Qıyma, könül bağımı  
Xəzan vursun, xar alsın,  
İlk eşqimin çiçəyi  
Açılmamış qaralsın.

Məhəbbətin barına  
Yar əliylə xar dəyməz.  
Dindirməyib aşiqi -  
Yar qəlbinə yar dəyməz.

Taleyimə ilk ulduz,  
Sevirəm səni yalnız.  
Sevgidə küsmək olar?  
Gəl, barışaq, gözəl qız!

1954

**BÜLBÜL**

Yenə bahar gəldi, ötüb keçdi qış,  
Döndün bağımıza, vəfalı bülbül.  
Neçə el dolandın, dilə gəl, danış,  
Bizim kəndimiz tək səfəli, bülbül?

Sarı dimdiyində gül yarpağını  
Alıb gəzdirdinmi budaqlarda sən?  
Bizim kəndimizin bahar çağını  
Tərif elədinmi uzaqlarda sən?

Səsində baharın tərəvəti var,  
Mən də çox vurğunam bu ada, bülbül.  
Yox, daim həmdəmin olsa da bahar  
Məhdud ömr edirsən dünyada, bülbül.

Min diyar keçirsən, min el gəzirsən,  
Gördüyün bahardır, yenə bahardır;  
Fəqət hər fəsildə yaşayıram mən,  
Kəndimin hər fəsli mənə bahardır!

1952

**YARIKÖNÜL**

Gəl gəzməyək bahar çağı,  
Göy çəməni yarı könül.  
Mən könüllə könül açdım,  
Gördüm səni yarıkönül.

Gülərlə olsun, nə qəm -  
Tikan da ver, istər sinəm.  
Mən hədiyyə istəmirəm  
Yasəməni yarı könül.

Qəlb açanda bir gözələ  
Məmməd, səsin düşsün elə; -  
“Könül dolu nifrət elə,  
Sevmə məni yarıkönül”.

1952

OLDU

Məni hər an düz ilqara səsləyən  
Bu əhdi-ilqarı düz ellər oldu.  
Sevən gördüm, şöhrət gəzdi sevgidə, -  
İlk barı-bəhrəsi xəzəllər oldu.

Mən də gəncliyimdə qaynar bulaqdım,  
Bir qız sevmək üçün yüz qıza baxdım.  
İndisə birinə bağlıdır baxtım,  
O şıltaq çağlarım əzəllər oldu.

Zövq aldım ceyranın su içməsindən,  
Maral duruşundan, qumru səsindən.  
Ovçuydum, doymadım ov həvəsindən,  
Özümü ovlayan gözəllər oldu.

1952

YANIN, İŞIQLARIM

Payız axşamıdır... hava xoş, təmiz,  
Öpür sahilləri yenə göy dəniz.  
Bəzən də zamanın xoş nəfəsi tək  
Arabir üzümə toxunur külək.  
Mən tənha deyiləm, minlərlə insan  
Xəzər sahilində gəzir bu zaman.  
Dikilir gözlərim mənim bu ara,  
Sahil boyu yanan gur işıqlara.  
Onlara baxdıqca mən aram-aram,  
Gəlir xatirimə, gəlir bu axşam -  
Müharibə ili - qırx ikinci il...  
O gün xatirimdən silinən deyil.  
Onda sahillərə baxanda mənim  
Hirsimdən titrədi daim bədənim;  
Nə işıq görərdim, nə də izdiham,  
Coşardı qəlbimdə nifrət, intiqam...  
Düşməni təyyarəsi görməsin - deyə  
Pərdə çəkirdi hər pəncərəyə.

Siz,ey işıqlarım, döyüş illəri  
Bəzən üzünüzü pərdələdim mən;  
Dedim qoy yurdumun gözəllikləri

Qorunsun düşmənin nəzərlərindən.  
Yox, bir də qoymaram, qoymaram ki, mən,  
Əlvən işığımı keçirə düşmən.  
Axı siz nursunuz, siz işıqsınız,  
Axşama, gecəyə yaraşıqsınız.  
Yanın işıqlarım, yanın vüqarla,  
Yurduma nur saçın min iftixarla...

1952

### YOL GEDİRİK

Yol gedirik onunla,  
Uzanır söhbətimiz.  
Ürəyimiz bir deyil,  
Bir getsək də yolu biz.  
O keçmişdən danışır,  
Mən bu gündən, sabahdan -  
Hər gün yeni görünən,  
Daha da şən sabahdan...  
Yol gedirik biz yenə  
Ziddir fikrimiz yenə.

Dinləyir yol uzununu  
Sanki bizi çöl-bayır.  
Elə bil deyir hər şey:  
Sən irəli gedirsən,  
O, geri addımlayır...

aprel, 1951

**OXUDUQLARIMIZ:**

Mürgüləmə . . . . .	3
Su bulandıran . . . . .	5
Bu dünya . . . . .	7
Tətiyə yatmır . . . . .	7
“Əgər yola düşən” . . . . .	10
Qadın nəfəsi . . . . .	11
Vəhşiləş . . . . .	13
Çəkmə məni dağ başına . . . . .	14
“İnsan öləsidir...” . . . . .	15
“Qoca qartal, dedim, dayan” . . . . .	16
Aşağı düş . . . . .	16
“Yoldaş insan, eşit məni” . . . . .	18
Ağac ək . . . . .	19
Özünə baş əyən ağac . . . . .	20
Dan yerinə baxa bilim . . . . .	21
Dostlar cərgəsində . . . . .	23
Bura Naxçıvandı . . . . .	24
Əlimdən gəlmədi . . . . .	27
Bu necə bəşərdi . . . . .	27
Sarıköynək . . . . .	28
Aşiq köyrəltmə simləri . . . . .	30
Qorxuram . . . . .	31
Bələdçi xəyanət . . . . .	32

Səsləyir səslər məni . . . . .	33
Dünya ağır eşidir . . . . .	34
Öləne yaxın . . . . .	37
Ayaq saxla . . . . .	38
İlahi əfv elə günahlarımı . . . . .	40
İt qaya kölgəsində . . . . .	41
Xəlil vardı aramızda . . . . .	42
İndi . . . . .	47
Nahaqq haqla yanaşı . . . . .	48
Bir kənd vardı yer üzündə . . . . .	50
Kimdi deyən, kimdi yeyən . . . . .	52
Bioqrafiyama əlavə . . . . .	55
Vətən desin . . . . .	55
Özümdən qaçıram . . . . .	58
Teleqraf, avtoqraf . . . . .	60
Ürəyimə arxayınam . . . . .	61
Qoy küləklər darağım . . . . .	63
Yadımdan çıxmaz gecə . . . . .	63
Çətin olacaq . . . . .	66
Həsar içində evlər . . . . .	68
Söyləmələr, səsləmələr, haraylar . . . . .	71
Yalanlar . . . . .	74
Bu yanvar gecəsi . . . . .	75
“Bir gün Mirzənin evinə getdi...” . . . . .	77
“Məni didən yanandan çox” . . . . .	78
Azərbaycanım . . . . .	79



“Papaq tapdıq, baş axtardıq” . . . . .	80
Sınma . . . . .	81
İstiqlal marşı . . . . .	84
Dağlardakı yolların . . . . .	85
Əsgər andı . . . . .	86
Doğma diyarım . . . . .	87
Qızlar bulağı . . . . .	88
Mənim qəlbim . . . . .	89
Hardan başlanır ömrüm, bilmirəm . . . . .	90
Fars müğənnisinə . . . . .	90
İt hürər, karvan keçər . . . . .	93
Uzaq diyarda bir gecə . . . . .	94
Dünyanı dərk etdim . . . . .	97
Zəhmət nəğməsi (nəğmə) . . . . .	97
Boşboğaz . . . . .	98
Kefli İsgəndərlə görüş . . . . .	100
Zaqatala (nəğmə) . . . . .	104
Biz hər gün doğuluruq . . . . .	105
Birin birliyi olmur . . . . .	106
Mənim yolum . . . . .	106
Məktəb yolları . . . . .	107
Nəğmə oxuyuram . . . . .	109
Qoşma . . . . .	110
Oxşatma . . . . .	111
İrəli həyatdır . . . . .	112
Köhnəlik . . . . .	115

“Bu torpağın güneyi yaz” . . . . .	116
Fikirilər . . . . .	116
“Sallanıb Araza” . . . . .	117
Bənövşə . . . . .	118
“İki qəlbin duyğusu” . . . . .	118
O niyə küsdü . . . . .	119
Bakıda zeytun . . . . .	120
Rəssam ana . . . . .	120
Şərqi çağırışı . . . . .	125
“Hardasan, hardasan, dağlar küləyi” . . . . .	128
Ay əmi . . . . .	129
“Ömrümdə qış görmüşəm” . . . . .	130
“O öldü qəlbində, dilində zəfər” . . . . .	131
Hüseyn Hüseynzadəyə . . . . .	132
Gözəl . . . . .	133
Dağlar . . . . .	134
Çöllər . . . . .	135
“Qoy dağların sinəsində” . . . . .	137
Yarı gözlər . . . . .	137
Çinar . . . . .	138
Gəl barışaq . . . . .	139
Bülbül . . . . .	140
Yarıkönül . . . . .	141
Oldu . . . . .	142
Yanın, işıqlarım . . . . .	143
Yol gedirik . . . . .	144

**MƏMMƏD ARAZ**  
(*Məmməd İnfil oğlu İbrahimov*)  
**Vətən deyin**  
Bakı, "ADİLOĞLU" nəşriyyatı 2003, 150 səh.

Yığıcı: *Elmira Qəzənfər qızı*  
Dizayner: *Gövhər Fuad qızı*  
Tərtibatçı: *Ceyhun Zakir oğlu*

Yığılmağa verilmişdir: *28.01.2003*  
Çapa imzalanmışdır: *17.02.2003*  
Kağız formatı: *70x90 1/32*  
Hesab-nəşriyyat həcmi: *4,68 ç.v.*  
Sayı: *1000 nüsxə*  
Sifariş: *44*

Kitab "ADİLOĞLU" MMC-nin mətbəəsində  
hazır diapozitivlərdən istifadə olunmaqla  
ofset üsulu ilə çap edilmişdir.

Ünvan: Bakı şəh., Ü.Hacıbəyov küç., 38/3  
Tel.: 98-68-25

1116  
A86

